

Roč. XXII.

Čís. 3.—6.

Předplácí se na celý rok 4 Kč,
do ostatních zemí 6 Kč. —

HLASY
SVATOVÁCLAVSKÉ.

Sbírka časových brožur.

Majitel a vydavatel **Družstvo Vlast v Praze 570-II.**
Redaktor **Antonín Suchoradský**, arcib. notář
a osobní farář.
Administrace **Praha-II., Žitná ulice čis. 26 n.**

**Stručné dějiny
katolické reformace
v zemích československých.**

Pro dospělejší mládež.
Napsal **VÁCLAV OLIVA.** —

II díl. 2. část.

V PRAZE 1923.

Tiskem a nákladem družstva Vlast.

IV.

O katolické reformaci na počátku státní svrchovanosti.

1. Za vlády císaře Leopolda I. od r. 1657 postupovalo se ve věcech náboženských cestami, naznačenými za Ferdinanda III. Nevydávalo se sice tolik nařízení jako dříve, protože uveřejněná úplně stačila, ale vydávala se přece. Za to způsob postupu proti nekatolíkům byl velmi mírný, a to proto, že jednak Leopold byl povahy měkké a jeho rádčové, z nichž první místo zaujímal P. Emerich Sinelli, hájili rázně a rozmanovisko, že na kacíře se má působiti působením a dobrým příkladem.

Až i za vlády Leopoldovy pohlíželo se s velikou opatrností, jak tomu bylo až posud od bitvy u Blatné, jakožto na politické odpůrce, ba zrádce burského. Proto jich vypovídání ze země, a přeměnění ke katolictví považovalo se především za věc a povinnost politické správy. Každý však ovšem dle potřeby a dle větší nebo menší svobody svého státu znásilnění tomu zjevně odpovídala, ač násilnosti v oboru svědomí se vyhýbala. Tím katolická reformace za Leopolda a jeho nástupců nenápadně proměňovala se v náboženský josefinismus, jenž posléze chtěl

úplně ovládnouti církev a podříditi ji státu. Důsledně tedy od dob Leopoldových katolická reformace za státního vedení stávala se církvi nepohodlnou a nemilou.

3. Stavové čeští alespoň při každé příležitosti prohlašovali na sněmích katolické náboženství za nejpřednější „gruntovní“ základ, ba za hlavní privilegium země a císař Leopold několikrát ve veřejných listech a reskriptech připomínal přesvědčení, že kacířství jest státním zločinem. Podobně vyslovil se r. 1707 hrdelní řád císaře Josefa I. a všechna pozdější nařízení za Karla VI. a částečně i Marie Terezie. Proto také praxe proti nekatolíkům, která za Ferdinanda III. počala odívat se v mírnější formu a v ní za Leopolda I. a Josefa I. dále pokročila, náhle za Karla VI. a Marie Terezie stala se přísnější a konečně za Josefa II. proměnila se v pravý svůj opak, t. j. v přímé vynášení všech jinověrců, aby se zpravdilo přísloví, že protivy se dotýkají.

O zavedení zpovědních konsignací.

1. Za vlády Leopoldovy zbyly z českých nekatolíků, v poměru k ostatnímu katolickému obyvatelstvu, jen nepatrné drobty. Tak alespoň bylo tomu dle úředních zpráv, vydaných o výsledcích reformační komise. Ale ve skutečnosti nebylo tomu tak. Mnoho bylo těch, kdož jen povrchně se ke katolické církvi přiznávali a ještě více těch, kdož po odchodu reformační komise vrátili se k nekatolíkům. Proto bylo rozhodnuto konati, zejména v době velikonoční, jež dne 6. března

r. 1654 prodloužena byla až do svátku Trojice Boží, hojné misie. Každý, kdož tehdy byl u sv. zpovědi, dle nařízení ze dne 8. června r. 1656 obdržel lístek nazvaný „Schedula paschalis“, t. j. „Velikonoční“ či „zpovědní lísteček“, který musil odvésti ve vrchnostenské kanceláři. Krajští hejtmáné pak při revisi tyto listky sebrali a odevzdali místodržícím. Místodržící zase dle nich sestavili soupis či konsignaci těch, kdož sv. zpověď vykonali a kdož se jí vyhnuli, a zaslali ji císaři.

2. Arcibiskup pražský dával si také každoročně zasílati zprávy o velikonoční sv. zpovědi věřících od vikářů. Dle těchto zpráv počítali se za kacíře jenom ti, kdož odmítali prohlásiti se za katolíky. Ti však, kdož již jednou u sv. zpovědi byli a Tělo Páně dle katolického způsobu přijali, byli pokládáni za členy církve, byť třeba později v srdci od ní odpadli, náboženství katolického si nehleděli a zejména ani o velikonočních k sv. svátostem nepřišli. Tací uvádění byli v soupise katolíků nepořádných a vlažných.

3. Zpovědními konsignacemi nabývaly každoročně vrchnosti světské i církevní jasného přehledu o náboženském smýšlení celé země a dle nich pak mohlo se zaříditi, čeho ještě k dokonání katolické reformace a k utvrzení věřících ve staré katolické víře uzdálo se vhodným.

O nových překážkách katolické reformace.

1. Pilným sledováním velkonočních konsignací shledalo se, že v některých končinách nekatolíků přibývá. Proto bylo pátráno po příčinách toho. A shledalo se, že kořenem všeho jsou: tajné

schůzky nekatolíků, nekatolická šlechta a přebíhání nekatolíků do sousedních protestantských států. Ti totiž, kdož posud byli nekatolíky, anebo jen na oko ke katolické církvi se přihlásili, počali se hned po r. 1655 tajně scházeti v lesích, na horách a v roklich, při čemž pravidlem býval také přítomen predikant, jenž jim kázal a příslušoval večerí Páně. Tím tajní nekatolíci stále v odporu proti katolické církvi byli posilováni tak, že docela některé protestantské sekty zase v Čechách obživly, jako na př. byli Mikulášenci.

2. Také nekatolická šlechta stále v Čechách zůstávala a nekatolíkům nadržovala. I mnohá panství posud zřejmě byla v držení nekatolíků. Jiní zase nekatoličtí šlechtici a zejména šlechtičny odcházely sice do Sas, ale po čase se navracely a nekatolictví podporovaly. Proto císařským nařízením ze dne 14. března r. 1660 dána byla nekatolickým osobám šlechtickým poslední tříměsíční lhůta, buď aby ke katolictví se obrátily, nebo se vystěhovaly a hned potom 5. září byl vydán rozkaz proti jich přechovavačům, jimž hrozilo se tresty a pokutami. To však mnoho nepomáhalo. Alespoň ještě 20. července r. 1673 byl vydán podobný, pravdě podobně již poslední, rozkaz proti šlechticům.

3. Nekatolíci, bydlící při zemských hranicích přebíhali velmi často do sousedních protestantských států, jako do Slezska, Saska a do Uher za účely náboženskými. Tam bývali přítomni protestantským bohoslužbám a doma katolickou církvi

pohrdali. Mnozí při té příležitosti docela již v cizí zemi zůstali. Jiní vraceli se sice do starých domovů, ale při nejbližší příležitosti vycházeli opět za hranice, aby se mezi spoluvěřci v odporu protikatolickém posilnili.

O komisi ku zřizování nových far.

1. Nedostatek stále a spořádané duchovní správy, na nějž již od r. 1621 při katolické reformaci bylo naříkáno, byl stále velmi veliký. Lid nově ke katolické církvi obrácený na více místech od velkonoc do velkonoc nevídal kněze. Proto byl celý popleten. Šel tedy r. 1567, slavený za přítomnosti Leopolda I. v zemi, se usnesl: „K rozhojnění obecného dobrého království tohoto, jehožto grunt a základ samospasitelné římské katolické náboženství jest, na tom velice mnoho záleží, aby vedle nově vyzdvižených, tolikéž i ty od starodávna fundirované fary podle způsobů jich příkladnými a hodnými faráři osazeny, spustlí a zruinované kostelové a farní domové co nejvýš možné zase vyzdviženi a ti ku zdržení jich prve někdy nadaní, nyní snad k jinším potřebám neslušně užívání prostředkové zase navráceni a tu, kdež náleží, odevzdáni byli“ a hned zvolil 12tičlenou farskou komisi jejímž účelem bylo zřizování nových far.

2. Komise však nedodělala se žádných výsledků. Hlavní příčinou toho byly jednak lakota některých vrchností, jež nechtěly vydati zádušního jmění, a jednak války s Tureckem. Při tom nesluší

však zapominati, že duchovní vrchnosti a některé panské rodiny dobrovolně přispívaly přerозličným způsobem k povznesení stále duchovní správy a hlavně tím, že osazovaly „zpustlé“ fary. Byly totiž v XVII století fary trojího druhu: fary, při nichž duchovní bydlil, fary, jež sousední kněz spravoval, a fary „zpustlé“, jež ni žádnému knězi nenáležely, ale kdys, t. j. před vojny husitskými své vlastní kněze měly. A právě tyto poslední na několika místech byly osazeny. Jinak však jmění zádušní touto dobou nejvíce vzalo za své, poněvadž při nedostatku kněží vrchnosti si je prostě přivlastnily.

0 zřizování nových škol.

1. V první době vlády Leopoldovy bylo vesnických a městských škol velmi poskrovnu. Školy bývaly stavěny nákladem vrchností, anebo ze zádušního jmění. Učitel býval placen z důchodů farských. Jinde obec nebo vrchnost dávala učiteli roční plat. Někde bylo užíváno k tomu různých nadání, jako špitálských a p. Platy učitelské byly chatrné a vzdělání učitelů celkem málo hovělo skutečné potřebě. Ve vesnicích nemival učitel plat na penězích, ale obdržel z každého čísla dle rozsahu polností toho kterého majitele něco obilí. Studovaných učitelů bylo málo. Bývali jimi vysloužilí vojáci, patrimoniální sluhové atd. Vedle škol farních bývaly také školy soukromé.

2. Učitelé vyučovali čtení, psaní a počítání. Náboženství či, jak se tehdy říkalo, katechismu

musil vyučovati zpravidla farář. Faráři příslušel také dozor nad učitelem a školou. Měl tam docházeti buď sám, nebo s místními dozorci světskými, aby viděl, jak se mládež vyučuje, a neučí-li se něčemu proticírkevnímu. Faráři podávali zprávu o školách ve své farnosti konsistoři. Učitelem mohl býti jenom katolický křesťan a na faráři bylo, aby od každého přijal vyznání víry. Učitelé měli vyučovati také kostelnímu zpěvu a dohlížeti na návštěvu dětí v kostele. V neděli ráno měly se školní děti sejíti ve škole a pomodliti. Pak vyslechly evangelium a v řadách šly do kostela. Odpoledne musely se zase sejíti ve škole na katechismus, anebo na zkoušku, co si z kázání pamatovaly.

3. Sotva desátá vesnice mívala učitele a školu. Proto jak církev, tak císař naléhali na vrchnosti, aby zakládaly nové školy. Ale dílo se nedařilo, poněvadž nebylo potřebného nákladu. Pouze vrchnosti duchovní a vrchnosti upřímných katolíků nešetřily ničeho, aby dítkám dostalo se potřebných vědomostí. Díe stavu škol na jednotlivých panstvích dalo se také souditi o náboženském přesvědčení jich majitelů.

O zakládání nových klášterů a ústavů pro vysloužilé kněze.

1. Po celou dobu války třicetileté a po ní, hlavně v době Leopoldově, byla nadání různých již stávajících klášterů rozmnožována zbožnými odkazy. Vedle toho do konce XVII. století bylo založeno mnoho klášterů nových. Tehdy největší

záliby docházeli Kapucíni a Františkáni. Tak po r. 1656 byl dostavěn kapucínský klášter v Chrudimi, ve Falknově, Kolíně, Opočně, Žatci, Zákupcech, Rumburce, Mnichově Hradišti. Františkánské kláštery povstaly v Hájku, Hostinném, Hořovicích, Haindorfu, Zásmukách. Jesuité zřídili si residence ve Staré Boleslavi, na Svaté hoře u Příbrami, na Chlumku u Luže, v Tuchoměřicích, Opořanech. Mimo to byli tehdy v Čechách: Piařisté, Pavláni, Theatini, Montseratští benediktini, Karmelitáni, Serviti, Augustini, Milosrdní bratři, Voršilky.

2. Nové kláštery nesměly ovšem se zakládati bez svolení panovníkova. Rovněž nesměly se konati volby opatů a prelátů, pokud o tom nebyla podána vládě zpráva, aby tato mohla k volbě poslati své komisaře „na ochranu práv císařských“. Vláda do voleb opatských i biskupských velmi se pletla a zhusta způsobem takovým, že nesrovnávalo se to ani s důstojností církevní a vážností státní. Mnohdy prostě řeholním bratřím nakázala, koho by za svého představeného zvoliti měli, anebo jim představeného přímo sama jmenovala.

3. Řeholník nalézal v klášteře živobytí až do smrti. Ochuravěl-li a ku práci stal se neschopným, těšil se klidu. Za to kněz světský, který na vzdálenost několika hodin nebo mil spravoval 2 až 3 i více far, vydán byl všem časovým nepohodám a musil často jednati s lidem hrubým a zdivočilým. Sestarál-li před časem, anebo nemohl-li pro churavost svůj úřad zastávat, hleděl vstříc

velmi nejisté budoucnosti. Proto probošt u sv. Víta Jan Dlouhoveský založil r. 1695 zvláštní fond pro vysloužilé kněžstvo církevní a před tím r. 1687 založil ústav pro vysloužilé kněze v Kroměříži biskup olomoucký Karel z Lichtenšteina.

O stavbě nových kostelů.

1. Nekatolíci měli býti povzbuzeni po svém obrácení k setrvání v církvi římsko katolické mezi jiným i krásnými kostely. Proto na stavby chrámů, nebo alespoň na jich obnovy, byly dle možnosti sháněny peníze a vyzdobování kostelů od dobrodinců bylo podporováno hoinými dopisy i přimluvami. Ovšem nesluší zamlčeti, že při obnovách kostelů na mnoze velmi se chybovalo proti dobrému vkusu a rázu stavby, která se obnovovala. Mnohdy z chrámů bylo odstraňováno vše, co na starší dobu upomínalo, jako pěkná epitafia, náhrobky atd. Vězelo v tom více zkaženého vkusu, nežli zlé vůle.

2. Teprve na sklonku XVII a počátkem XVIII. století přišla slavná doba krásných staveb barokových kostelů a klášterů. jimž země české na všech stranách posud jsou posaty. Ale i potom vzniklo ještě dosti staveb nevkusných a nepěkných.

3. Zápal pro stavbu nových kostelů byl všeobecný. Každý cítil se šťastným, mohl-li něčím přispěti. Venkované dováželi potřebné stavivo, vrchnosti dávaly dříví, písek a všecky materialie, řemeslníci pracovali ochotně a nezřídka našly se osoby šlechtické a vynikající, jež dobrovolně

z lásky k Bohu přidávaly zedníkům, tesařům atd. To všecko působily pevná víra a hluboké katolické přesvědčení. Proto poměrně mohlo tolik a tak krásných kostelů tehdy vzniknouti. A stavěly se kostely nejen klášterní a farní, ale i filiální na všech stranách české, moravské i slezské vlasti. Zdálo se, že tehdy stalo se heslem: „Vše pro chrám Páně!“ Jest alespoň až dojemno čísti, co jednotlivé osoby k ozdobě chrámů podstoupily a vykonaly. Stavba kostelů jest nejkrásnějším dokladem zbožnosti tehdy tak libezně kvetoucí. Zakladatelé, anebo obnovitelé chrámů za všecky své oběti mívali jen jedině přání, aby po smrti odpočinouti mohli v kryptách stánků Božích, jež zbudovali. Proto ve všech kostelích byly stavěny také pohřební krypty.

O visitacích a schůzkách duchovenstva.

1. Mnoho času, a to vším právem, při provádění katolické reformace bylo věnováno církevním visitacím. Vikáři podávali biskupům v pravidelných lhůtách zprávy o životě farářů ve svém obvodu a uváděli návrhy, kterak by vše upraveno se mělo, aby lid církev si zamiloval. Podobně činila též královská komora, pokud týkalo se kněží na korunních či královských statcích. Vikáři byli povinni každoročně všecky fary svého obvodu důkladně prohlédnouti, t. j. zvisitovati a obšírnou zprávu o všem, co shledali dobrého i závadného, arcibiskupu nebo svému biskupovi podati. Kde dle zpráv vikářských byly poměry zvláště povážlivé, tam dojížděli biskupové ~~SAUNA~~

2. Ještě důležitější nežli visitace bývaly pravidelné okresní či krajské schůzky duchovenstva, k nimž veškeré kněžstvo se scházelo, na nichž o svých potřebách se radilo a jimž konsistoře předkládaly celou řadu otázek k zodpovídání. Duchovní konference alespoň utužovaly kázeň kněžskou i kázeň mezi lidem, byly živým ohlasem duchovního proudění kněží i laiků a vztyčovaly mezníky jednak posud již vykonané a jednak ještě nevykonané reformační činnosti.

3. Není zajisté nejmenší pochybnosti, že visitacemi a krajskými schůzkami kněží, udržovalo se vědomí náboženské i stavovské pospolitosti a že církevní život vůči hledně se polepšoval. Zprávy pak z visitací a ze schůzí zasílané byly mnohdy podkladem k úřednímu jednání jak s vrchnostenskými úředníky, kteří bývali velice liknaví při vybírání zpovědních assignací ap., tak také s predikanty a o predikantech, kteří ustavičně v zemi dleli a lid při protestantství udržovali.

0 náboženském životě věřících.

1. Katolické vědomí a přesvědčení byly stále buzeny a podporovány. Co se týče svěcení neděl a svátků, zachovávání předepsaných postů, nařízení o počestném životě a dobrých mravích u obyvatelstva, byly lidu každoročně připomínány starší předpisy, vydané jednak sněmy a jednak úřady duchovními. Tak na př. když při visitacích bylo shledáno, že v některých městech měšťané, ba i sami konšelé mají nekatolické man-

želky, obdrželi krajští hejtmané nařízení, aby tyto zbavili konšelských hodností a p.

2. Všeemožně byla podporována slavnostní veřejná bohoslužba, procesí a poutě. Úcta mariánská stala se velikým podnětem k opravdu nábožnému životu. Na rozličných místech povstávala nová poutní místa. Nával poutníků býval tak veliký, že počet kněží stále musil býti rozmnožován a ještě okolní faráři musivali vypomáhati. Rovněž rok od roku byly zakládány nové mariánské družiny, zvláště tam, kde působili jesuité. Tím jednotlivé rodiny nabývaly stále více rázu katolického. Modlitba sv. růžence a úcta Velebné svátosti byly zvláště oblíbeny.

3. Hojně bylo podporováno také zakládání různých bratrstev. Zpěv církevní pěstoval se s neobyčejnou pílí. Vynikaly literácké bratřiny, jež konaly pouti, procesí, dávaly čisti mše sv. za živé a za mrtvé, konaly skutky milosrdenství. Literáci pracovali také na zvelebení katolických škol. Tím vším, a ještě jinými způsoby, pracováno bylo k tomu, aby lid celým srdcem oddal se své víře a vyrostl k potěše církve a blahu státu v lid dokonalý, důkladný, upřímný, opravdový, pracovitý a věrný.

O vydávání náboženských knih.

1. Sotva opravdově náboženský život počal se v zemích českých rozvíjeti, začala se vzmáhati také náboženská katolická literatura a zejména vznikaly četné spisy obranné proti jinověrcům. R. 1669 bylo založeno „Dědictví sv. Vá-

clava“, jehož účelem bylo vydávati hojně katolických knih pro venkovský lid k jeho poučení o věcech náboženských. Mimo to byly skládány nábožensko-duchovní písně, anebo písně byly upravovány formou i obsahem, jak svědčí Svatováclavský kancionál z r. 1683 a j. Také byla vydána četná kázání. Ale na kázání tehdejší nesmíme přiložiti měřítko naší doby, poněvadž vzdělání lidu bylo celkem malé, ba nedostatečné a tak musilo se mu kázati jinak, nežli dnes, kdy lid prožívá již mnohá desetiletí vymoženosti vzdělání ve všech směrech.

2. Katolická reformace dobře pochopila, že lidu nestačí odebrati knihy zapovězené, ale že třeba ihned tyto u něho nahrazovati četbou zdravou, dobrou a užitečnou, poněvadž duše českého národa od dob nejstarších byla nábožensky hloubavou. Proto misionáři přinášivali sebou do osad více nábožných knih a je svým posluchačům rozdávali, pravidlem zdarma. Tím láska ke knize byla buzena a každý misionář vlastně byl apoštolem nejen slova Božího, ale i apoštolem dobré české knihy. Jesuité v tomto ohledu získali si zvláště velikých zásluh.

3. Není tedy pravdou, že český pobělohorský misionář byl hubitelem vzdělání a české literatury, ale právě opak všeho toho platí. Není také pravdou, že jenom čeští protestanté milovali, chránili si a opatrovali knihy, ježto tito uchovávali pouze knihy zapovězené, totiž většinou bible, kancionály a postily a všecky ostatní katolické knihy odmítali, jich si nevážili a o ně

nestáli. Za to katolíci milovali právě tak bible, postily, zpěvníky, modlitební knihy jako protestanté a k tomu ještě hleděli si i z jiných knih načerpati posilu svých duší. Důkazem toho jsou katolické i protestantské knihy z dob tehdejších, i co do počtu výtisků, i co do vnitřní ceny či obsahu.

O predikantech.

1. Predikanti, t. j. dle latinského původu slova kazatelé, nebo, jak nyní obyčejněji se říká, pastoři, zvaní v tehdejších úředních pramenech „ministelli“ či služebníčkové, na rozdíl od slova „ministri“, jimž vyrozumívali se katoličtí kněží jakožto sluhové Boží a udílitelé svátostí, byli po všecken čas katolické reformace nejhrubší překážkou jejího klidného rozvoje a žádoucího konce. Přicházeli do zemí českých z Uher, ze Saska, Pruska, Švédska a p. Byli to muži většinou ducha odvážného, smělého, prudkého a zarputilí nepřátelé všeho katolického. Přicházeli s vášní v duších i srdcích a zasévali jenom bouře, nenávisti a zášť. Většinou nejednalo se jim o náboženskou pravdu, ale o popouzení proti moci církevní i státní. Nelekali se ani útrap, ani pronásledování. Skrývali se v lesích, skalách a na místech odlehlých nebo nepřístupných. Bývali však také ukryti u svých věrných. K obelstění katolických vrchností přicházivali v přestrojení, hlavně podomních obchodníků, ovčáků ap. Neštítili se ani lži, ani podskoků. Mívali sebou často bezpečný průvod dvou, tří i více mužů, kteří na cestách o ně pečovali.

2. Zmínky o predikantech v době XVII. a XVIII. století jsou velmi četné. Tak zemský český sněm r. 1650 se usnesl, že nemají se přechovávat v boukách a v lesích a že mají se považovati za škůdce duši lidských i celé země. Kdo by z nich byl dopaden, měl býti vydán arcibiskupovi k potrestání. Ale arcibiskup pravidlem je po několika dnech vězení propouštěl na svobodu. Některé vrchnosti volily kratší postup. Zavíraly predikanty a tu a tam i bitím nutily je k doznání, zejména pokud se týkalo jich společníků a osad, kde tito působili. Než celkem tím u pastorů ničeho se nedokázalo. Predikanti skrývali se v zemích českých vždy, a to ve velmi velikém počtu od dob pobělohorských až do Marie Terezie a počínali si mnohdy s velikou drzostí, rozpínavostí a smělostí, poněvadž věděli, že se jim mnoho nestane. Ostatně je jisto, že mezi nimi bylo i více dobrodruhů a lidí nepořádných, oddaných všem neřestem. To platí zejména o zákřovních kazatelích ze Slezska.

O velikonočních misiích v druhé polovici XVII. století.

1. Roku 1651 obnovená reformační komise, když poněkud se seznámila s poměry, jež měla ovládnouti, zaslala dne 31. prosince r. 1652 vládě zprávu, kam kolik misionářů by se stále mělo posílati. Z toho v pozdějších letech vyvinul se obyčej, že vikáři podávali zprávy arcibiskupovi a krajští hejtmané zase mistodržícím, mnoho-li která osada nebo město potřebují misionářů pro

dobu velikonoční, anebo vůbec. Místodržící dohodli se potom s arcibiskupem o jich vybrání i vypravení do příslušných krajů a krajští hejmani obdrželi rozkaz, jak se mají k nim chovati a je opatřovati. O misionáře z řádu jezuitského dopisovali místodržící přímo jich provinciálovi bez prostřednictví arcibiskupova.

2. Mimo tyto úřední velikonoční misie skoro každý z tehdejších řádů, a hlavně ovšem jesuité, měli buď stálé misijní stanice, anebo vysílali ze svých klášterů daleko široko zvláště v době velikonoční po okolí kněze, aby lidu kázali, na víru jej obraceli, nebo v katolickém náboženství utvrzovali. To byla neúřední soukromá činnost, t. j. činnost neustanovená ani vrchností světskou, ani církevní, kteráž zakládala se hlavně na osobní horlivosti jednotlivých řádů nebo jednotlivých jejich členů.

3. Na Moravě bylo soukromé i veřejné misionářství po čas velikonoční právě tak zřízeno jako v Čechách a ve Slezsku, jenom že až do nastolení biskupa olomouckého Karla z Lichtenšteina r. 1664 nebylo v něm tolik pořádku a jednoty. Teprve tento misionářství důkladně zorganizoval. Nejprve vykonal generální visitaci po celé diecési. Potom vydal instrukci pro děkany i faráře, jak si mají počínati, ustanovil misionáře a náklad s misíemi spojený hradil sám ze svých důchodů. Kde bylo třeba zřizoval misijní stanice a tyto zase sám vydržoval. Zakládal, kde mohl, školy a staral se o dorost pořádného kněžstva. Tím mnoho nekatolíků, v době 10 let přes

15 tisíc, přivedl do katolické církve. Pro soukromou činnost misijní miloval zvláště jesuity, jimž v Tuřanech zřídil residenci a odevzdal faru, a Piaristy. Byl nazýván druhým Dietrichšteinem. O katolickou Moravu získal si mnoho zásluh.

O katolické reformaci za císaře Josefa I.

1. Při nastoupení vlády císaře Josefa I. r. 1705 byly všechny země české protestantů většinou zba-veny. Jen tajní nekatolíci se skrývali v některých krajinách, ač jinak chovali se tiše a většinou hlásili se ke katolické církvi. Byli sice jen formálními katolíky, ale byla naděje, že již díky jich pilným poučováním ve školách, stále přibývajících, a za vedení duchovenstva celým srdcem k církvi přilnou. Proto bylo od pronikající úřední katolické reformace částečně upuštěno, zvláště když i poměry zahraniční k tomu pobádaly a nový panovník působením časových proudů počínal hověti náboženské svobodě v tom smyslu, že všechna vyznání jsou oprávněná a důsledně obhájce katolické pravověrnosti, a mezi nimi zvláště jesuity, odmítal. Mimo to i samo katolické kněžstvo odchýlilo se v některých svých členech k svobodomyslnému nazírání na vzájemný poměr jednotlivých vyznání.

2. Ale stav tento dlouho nepotrval. Tajní nekatolíci dovolovali si stále více a bylo nebezpečí, že v dané příležitosti vzbouří se proti císařské vládě. Tajných schůzí nočních, při nichž predikanti přímo štváli proti císařskému rodu, při-

bývalo den ze dne. Proto bylo dle vídeňských názorů nutno položit hráz, již by nekatolíci byli udrženi v mezích zákona. I byly tedy noční schůzky nekatolíků zamezeny ustanovením hrdelního zřízení Josefinského, dle něhož měl býti přísně na hrdle trestán každý, kdož by se opovážil kacířského učitele, predikanty a emisary v domě svém přechovávat, anebo u něhož by se nekatolické schůzky konaly. Taktéž měl býti trestán stejně, kdo by kacířské knihy podloudně do země přinášel a je rozšiřoval, jakož i každý kacířský učitel, predikant a emisar, jenž by lid ke kacířství sváděl. Jinak však zavládly celkem v pojímání záležitostí náboženských proti dobám dřívějším jiný směr a duch, ježto bylo znamenati, že se připravuje jakýsi obrat ve prospěch nekatolíků.

O visitační komisi.

1. Nedlouho po svém nastoupení obrátil Josef I. pozornost k úpravě farností v jednotlivých svých zemích. Po delší úvaze dne 12 listopadu r. 1709 zaslal proto českému sněmu proposici, v níž se ustanovovalo, aby v záležitosti konečného vyřízení otázky farní byla zřízena zvláštní visitační komise, která by jednoho nebo dva kněze k sobě přibrala a za pomoci jich na místě samém vyšetřila, kde se má nová fara zřídit a kdo má k vydržování jejímu přispívati.

2. Než pro neustálé války, které císař musil vésti, nemohlo se v záležitostech farních pro nedostatek peněžních prostředků ničeho učiniti.

A tak zvolená visitační komise po několika schůzích opět úplně v činnosti své ustala k nemalé škodě nejen církve a katolického lidu, ale i státu samého, poněvadž duchovenstvo bylo jediným stavem, který tehdy mohl zavést pořádek jak ve věcech církevních, tak v záležitostech občanských k všeobecnému uspokojení a blahu všech.

3. Jinak při katolické reformaci se strany církve pokračovalo se s neobyčejnou mírností obvyklým způsobem z let předcházejících, k čemuž přistoupila ještě veliká péče o církevní umění. Alespoň r. 1714 byla dokončena v Praze nádherná výzdoba Karlova mostu, jsouc od té doby skutečnou galerií svatých a světic Božích, která mohla, a dle některých i měla, býti zároveň oslavou plného vítězství katolické církve v Čechách. České výtvarné umění zajisté mohlo býti hrdo na tuto velkolepou svou práci, protože, až na jedinou výjimku, byly zhotoveny všechny sochy i ozdoby od domácích umělců.

O udělení náboženské svobody protestantům ve Slezsku.

1. Brzy po nastoupení Josefa I. na trůn radili mu pruský král Fridrich I., mnozí zástupci protestantských knížat německých a Karel XII., král švédský, aby dal protestantům slezským náboženskou svobodu. Poněvadž však rada tato měla ostří vyhrůžky a císař obával se, aby mimo války, jež právě vedl, nebyl zapleten ještě do nové války s králem švédským, uzavřel se Švédy dne 22.

srpna r. 1707 úmluvu ranstädskou, ve které zavázal se, že slezským protestantům „vrátí“ všechny kostely, jež tito musili postoupiti katolíkům, jakožto původním majitelům v zemích, kde v době vestfálského míru panovala protestantská knížata a že nedovolí, aby v území katolických knížat protestanté byli nuceni ke katolické víře.

2. Dle této ranstädtské smlouvy byly tedy slezským protestantům augšpurského vyznání nejen povoleny vestfálským mírem zaručené „obce pokoje“ ve Svidnici, Hlohově a Javoře, ale bylo jim „navráceno“ také 129 kostelů. Mimo to o dvě léta později bylo jim ještě povoleno šest „milostných kostelů“, a to v Zahani, Freistadtu, Hirschberku, Miliči, Landshutě a Těšíně, kde slezští stavové položili na svůj náklad základní kámen pro evangelický kostel již dne 13. října 1710.

3. Tím slezští protestanté dodělali se úplné náboženské svobody. Ale, jak u protestantů bývá obyčejem, sotva se tak stalo, podskokem přemluvili katolíky k hojným odpadům. Císaři však to nebylo vhod. Vydal tedy některá nařízení, kterými se tomuto zlořádu mělo čeliti, ale tato zůstala bezvýslednými. Protože dále Hirschberk a Těšín byly poblíž hranic českých a moravských, hrnuli se tajní nekatolíci z těchto zemí do slezských kostelů a bývali tam přítomni protestantským bohoslužbám. Odtud zase potají přicházeli predikanti a emisáři do Čech i do Moravy a působili mezi tajnými nekatolíky tak zhoubně, že stali se hlavní překážkou provedení katolické reformace.

O úřední katolické reformaci za Karla VI.

1. Absolutistické směry, které po francouzském příkladu za panování Leopolda I. vždy zjevněji vládou byly sledovány a za panování Josefa I. již nepokrytě ve všech oborech státní správy se uplatňovaly, v první řadě počaly se nad míru rozvíjeti v záležitostech církevních. Zásady totiž hlášané od tehdejších anglických a nizozemských filosofů, že stát nemá býti ani ve věcech církevních podřízen církvi, ale že papež i církve mají podléhati rozhodnutím a vůli státu, byly zvláště ve Vídni oblíbeny. Proto nejen Leopold I. a Josef I., ale především nástupce Josefův císař Karel VI. sotva že r. 1711 vlády se ujal, počal vládnouti i ve věcech církevních zcela libovolně. A tato císařská libovůle zavládla také v poměru vlády k nekatolíkům. Císař alespoň varovného hlasu osob duchovních v tomto oboru vůbec nedbal.

2. Za vlády Karla VI. byli nekatolíci opravdu v pravém slova smyslu pronásledováni jako nikdy před tím, a to z důvodu, že tehdy vládlo se mohutnějšími prostředky nežli dříve a že reformační postup mohl býti uveden v důkladnější systém. Oprávněným se zdálo býti toto přísnější dokročení proti jinověrcům pro ustavičnou a neoblomnou houževnatost tajných i zjevných nekatolíků, jichž touto dobou různými vlivy zahraničnými spíše přibývalo nežli ubývalo.

3. Bylo by však velikým omylem se domnívati, že Karel VI. dal se vésti v neústupnou přísnost proti kacířům ze zvláštní lásky ke katolické

církvi. Nebylo tomu tak. Ostrá nařízení jehoproti tajným protestantům plynula zajisté jedině z přesvědčení, že jednota víry je pro země jeho věci nezbytnou a že protestantství je zemězradou, jejímž cílem není nic jiného, než vyhubení domu habsburského. Co se tedy dělo pro katolicismus, ne vycházelo z lásky k církvi, ale z interese státního, kterýž dle domněni vlády vyžadoval, aby se nekatolíci nikde v říši netrpěli.

O podloudném obchodu s nekatolickými knihami.

1. Roku 1713 a v letech následujících stavové, na českém sněmu shromáždění, stěžovali si císaři, že kacířské učení netoliko v pomezích krajinách, ale také již i v místech v zemi položených se velice šíří, a to hlavně kacířskými knihami, donášenými do Čech různými protestantskými emisary. Proto Karel VI. vydal dne 10. prosince r. 1717 patent, který pak v následujícím roce opět byl vyhlášen proti podloudnému dopravování kacířských knih. V něm nařizovalo se všem vrchnostem, aby cizinců, kteří pod záminkou obchodu přes hranice do země přicházejí, v pravdě však kacířský jed šířením nekatolických knih mezi lidem rozsévají, na svých panstvích netrpěly, ale kdekoliv by kdo z nich byl dopaden, hned jej daly zajmouti. Mimo to bylo připomenuto, aby se po kacířských knihách v obyvatelstvu horlivě pátralo. Pátrání toto bylo uloženo místním duchovním a misionářům.

2. Dne 3. března r. 1721 vydal císař nový patent proti podloudnému šíření nekatolických knih. Dle něho mělo všem obchodníkům a vozům, kteří by z ciziny podloudně kacířské knihy do Čech dováželi, býti zabaveno všecko jich zboží a hned prodáno ve prospěch fisku. Ze strženého obnosu měla však třetina vyplatiti se tomu, kdo by tajné dovážení knih úřadům oznámil. Mimo to slibovala se odměna z fisku i tomu, kdo by udal člověka, jenž se zapovězenými knihami vede obchod. Ten, kdo zapovězené knihy prodával, měl býti tělesně potrestán.

3. Protestané čeští však těmito patenty nedali se ani v nejmenším zastrašiti. Najmuli si ale spoň příslušníky pruské, saské, bavorské a jiné, namnoze katoliky, a ti za odměnu dopravovali jim z cizozemsku zapovězené knihy nerušeně dále. Stalo-li se však přece, že někdo z těchto podloudníků byl dopaden, ihned příslušné cizozemské vlády si důrazně stěžovaly ve Vídni a žádaly peněžitou náhradu. Císař tím záhy seznal, že patenty jeho minuly se cíle a proto na jich provádění nenaléhal. To bylo příčinou, že přes císařské zákazy dostávaly se protestantské knihy ve velikém počtu i do nejodlehlejších vesniček.

O soudní pragmatice nad nekatolíky.

1. Brzy po nastoupení Karla VI. povstal mezi ním a pražským arcibiskupem Ferdinandem, hrabětem z Khünburga, spor o způsob, jak kacíři či nekatolíci mají býti souzeni. Arcibiskup hájil názor, že soud o kacířích náleží církvi, kdežto

císař domníval se, že pouze jemu náleží právo o kacířích rozhodovati a je odsuzovati. Spor tento byl vyřízen dle vůle císařovy reskriptem ze dne 27. srpna r. 1721, kterýžto reskript pro příští časy měl býti pokládán přes všechny protesty arcibiskupovy za pragmatiku při soudech nad kacíři. Každý kacíř, jakmile byl udán, musil dle ní světským ramenem býti chycen, zavřen a od světských soudců vyslýchán bez ohledu na to, chtěli moc církevní procesu se účastnili čili nic. Tím dostalo se vyšetřování a souzení uznaných kacířů úplně do rukou světských soudů. Úřadu duchovnímu mělo zůstatí vyslýchání jen v případech, kde se kacířství teprv mělo dokázati.

2. A při tom také zůstalo. Arcibiskupových protestů vůbec nebylo dbáno. Ba, když hrabě Khünburg 17. dubna 1725 uváděl, že hlavní příčinou, proč kacířství v Čechách se šíří, je soudní pragmatika nad kacíři, protože jí zabraňuje se jakákoliv účast moci duchovní při stihání a odsuzování nekatolíků, odpověděl císař, že při této pragmatice setrvati se musí. Císař totiž byl přesvědčen, že toliko jemu přísluší plné právo v zájmu státního blaha bdíti nad čistotou katolického náboženství a že nekatolictví je „*crimen contra statum*“, t. j. „zločinem proti státu“. I žádal arcibiskupa, aby se pragmatice podrobil, aby kněžím nakázal poučování lidu či katechisaci a postaral se o vyslání misionářů do všech nekatolických krajín. Arcibiskup posledním dvěma žádostem vyhověl, ale proti soudní pragmatice nad kacíři znovu protestoval, ač zase marně.

(I) císařském reskriptu z r. 1726.

1. Po násilném uplatnění pragmatiky nad kacíři vydal císař Karel VI. dne 28. prosince 1725 zcela o své újmě reskript, uveřejněný dne 29. ledna 1726, jímž systematictější a přísnější bylo proti nekatolíkům dokročeno, než kdykoli před tím.

2. Reskript tento měl šest bodů a nakazoval v prvních pěti oddílech: 1. Každý poddaný, bez ohledu na pohlaví, taktéž každý měšťan v městech šosovních, který by jakýmkoliv způsobem byl usvědčen z kacířství, měl nejprve býti od soudu zpelačnického potrestán jednoroční těžkou prací obecní. 2. Kdyby i potom ještě v kacířství setrval, má býti druhý i třetí rok v témž trestu ponechán. 3. Kdo ještě ani tehdy by se neobrátil, má býti ze země navždy vypovězen tak, že kdyby se navrátil, ztratí hrdlo. Kdo by po prvním odsouzení k práci obecní se polepšil a katolíkem stal, měl domů býti propuštěn, ale zůstaven pod dohlídkou kněží, krajského úřadu, vrchnosti a soudu. A upadl-li by znova do bludů, měl býti odsouzen na galeje bez vyměření času. Ženské osoby, anebo slabí a staří muži, kteří by ke službě galejní se nehodili, měli býti vymrskáni a ze země vypovězeni. Jejich statky měly připadnouti vrchnostem s tou podmínkou, že jich ke kolonizaci nových, jen katolických poddaných, bude užito. 4. I u obyvatel královských měst měl se též postup trestů zachovávat. 5. Jen v tom případě, že by vznešenější měšťané, šlechtici, anebo mužové, kteří drží úřady městské nebo

královské, v kacířství byli postiženi, císař si sám vyhradil uložiti trest dle dobrozdání apelačního soudu.

3. Nedá se upřiti, že císařský reskript z r. 1726. je vyloženým násilím, jež nemožno naprosto ničím omluviti. Církev však neměla na něm nijaké účasti. Její protestů jednoduše nebylo dbáno. Užiti k však měly z něho: 1. Sasko a Prusko, kam přemnozí čeští protestanté uprchli, pak 2. církev augšpurská a helvetská a 3. náboženské blouznilství. Na církvi katolické, jak správně dí dr. Rezek, jen skvrna z toho zůstala. Neboť, ač ne ona, ale stát to všecko nařizoval, neprávem všecky věky následující přičítaly to církvi . . .

O vrcholu násilnosti císařského reskriptu z r. 1726.

1. Veliká přísnost císařského reskriptu z r. 1726, spojená s násilnostmi, vynikla zvláště v posledním jeho, a to šestém oddíle, jednajícím o emisarech a tajných nekatolických schůzkách.

2. V oddíle tomto se nařizovalo, že kacířští učitelé, predikanti a jiní svůdcové lidu i jich přechovávači mají, kdekoliv budou vypátráni, ihned býti dodáni k apelačnímu soudu a dle 19 článku hrdelního řádu josefinského z r. 1717 na hrdle potrestáni. Kdo by kacířského učitele nebo predikanta udal, měl obdržeti odměny 100 tolarů, kdo by ho chytil a soudu odevzdal 300 zl. Tyto odměny měla komora ihned vyplatiti a jméno

toho, kdo věc udal, zatajiti. Ti, kdož by podloudně prodávali kacířské knihy, měli býti uvězněni a mečem popraveni. Těm, kdož by podloudníky knih udali, slibovala se třetina zboží, které prodavačům knih bude zabaveno, nebo jiná odměna z královské komory. A poněvadž kacířství i tím se rozmnožovalo, že dílem vrchnosti, dílem jich úředníci a pak také krajští hejtmani se dle dosavadních patentů nespravovali, nařizovalo se velmi přísnými tresty, aby vrchnosti poddaný lid při katolickém náboženství udržovaly a všecko, co by ke kacířství svádělo, odstraňovaly. Rodičům pochybné pravověrnosti měly býti dítky vzaty a dány buď pod dozor katolických poručníků, anebo do služeb ke katolickým hospodářům.

3. Konečně byla nařízena, a hned také vydána, zvláštní přísaha, kterou musili skládati všickni vrchnostenští úředníci, rychtářové a konšelé ve všech poddaných městech, že nejen sami chtí při víře samospasitelné římsko-katolické setrvati, ale i manželky, děti, čeleď a všechny podřízené k téže svaté víře přidržovati, žádných bludařů a kacířských knih netrpěti a každého z kacířství podezřelého hned na příslušném místě udati a všecko to činiti, co k vyhubení kacířství sloužiti bude.

O protestantských emisarech.

1. Emisary, t. j. dle latinského slovního původu vyslanci, nazývali se buď cizí vládou poslaní, anebo z touhy po rozšíření protestantismu dobrovolně do rakouských, a zvláště do českých

zemi, docházející lidé, aby tu nenápadným vy-
zvidáním poznali smýšlení obyvatelstva aneb. aby
tajným jednáním, rozšiřováním nepravdivých zpráv,
nekatolických knih a pobuřujících slov či hesel
vzbuzovali všeobecnou nespokojenost, působili
vládě mnohé nesnáze a proti církvi štváli stále
její nepřátele. Byli dvojího druhu, a to političtí
a náboženští. První zmínka o nich činí se již
v dobách pobělohorských, ale zvláště v patentu
Karla VI. ze dne 10. prosince 1717.

2. Pravidlem, alespoň z počátku docházeli
do Čech pouze emisari náboženští, ale za Marie
Terezie byla většina z nich i emisary politickými.
Někteří rozšiřovali toliko protestantské knihy, jiní
spolu působili pro pruského krále, t. j. usilovali,
aby země české připadly pruskému protestant-
skému králi v domněnce, že tím čeští nekatolíci
nabudou volnosti a svobody své víry a třetí měli
v úmyslu posílit zbytky tajných protestantů až
do doby, kdy by tyto došly tlakem politických
poměrů náboženské svobody. Působili ve vojsku,
v městech, v úřadech a hlavně po venkově,
v krajinách silně tajnými protestanty obydlených.

3. Mezi emisary byli muži vážní, obětaví,
opravdu o své protestantské víře přesvědčení, ale
i povaleči, zisku žádostivá individua a dobro-
druzi. Přicházeli z Pruska, Saska, Uher a Žitavy.
Vždycky v přestrojení. Obyčejně jako obchodníci,
nebo mlynářští. Mívali v určitých osadách své
důvěrníky, skrývače, přechovávače. Působili církvi
mnoho obtíží a svizelů. Podobně dělo se jimi
státu. Jich činností zdržovalo se provedení kato-

lické reformace do nekonečna a jich „zásluhou“ bylo, že někteří tajní nekatolíci upadli do náboženského blouznivství, visionářství, v pověry, předpovídání budoucnosti atd. Byla jich celá, nekonečná řada. Jmen jich většinou neznáme. Ze známějších připomínají se: Kleych, Liberda, bratři Litochlebové a j.

O knihách, podloudně do českých zemí dopravovaných.

1. Knihy, jež emisaři do zemí českých podloudně dopravovali, byly většinou obsahu náboženského, jichž účelem bylo oživení a udržení tajných protestantů při víře, jak se říkalo, Beránkově. Byly to různé zpěvníky, bible, postily a p. Mnohdy však mezi nimi byly i knížky obsahu politického, pobuřujícího proti vládě a zvláště proti císařskému rodu a pracující ve prospěch Pruska. Alespoň četná protestantská kázání na mnohá místa vyznačovala se tímto směrem.

2. Jak a odkud doprava těchto knih se děla, svědčí císařský reskript ze dne 3. března r. 1721, opakovaný rok co rok až do 10. listopadu r. 1746. V něm se praví: „Aby římsko-katolická, jedině samospasitelná víra byla ve své čistotě uchována, nařizuje Jeho Veličenstvo, že nižádný kupec a vozka, obchodník s krajkami, bavlnou, anebo plátny, dále vratislavští, norimberští, lipští, jakož i chomutovští a jiní příslušníci a emisaři, nebo kdokoliv jiný, nesmí luterské, kalvinské a jiné, od

pravého katolického učení a vyznání jakýmkoliv způsobem se odchylojící knihy, do tohoto dědičného království českého podloudně dopravovati a podstrkovati. Kdyby však ten neb onen proti tomuto zákazu jednal a s kupeckým a kramářským zbožím zároveň podobné knihy sem dovážel . . . , má mu vše býti odebráno . . .“

3. Proto sluší dobře pamatovati, že vzdělatelné, dobré a užitečné knihy, udržující lid v oddanosti k církvi, zbožnosti a mravnosti, jakož i lásce k vlasti a k panujícímu rodu, nikdy lidu brány nebyly, ale naopak jich rozšíření mezi lidem bylo podporováno a všem na srdce kladeno jak církvi, tak státem. Toliko knihy, hájící blud, anebo svádějící k pověrám, pověřčivostem a ničemnostem, a to zajisté vším právem, byly zakazovány, sbírány a hubeny, nebo ukládány do klášterních knihoven. Celkem však vzato, z knih lidu odebraných nižádná neměla větší literární ceny, tak že lid duševně jich odstraněním ničeho vlastně neztratil, ba do jisté míry získal, poněvadž hned náhradou byly mu rozdávány dobré knihy.

O P. Antonínu Koniášovi.

1. Mezi jesuitskými misionáři, kteří prohlíželi, opravovali a odstraňovali protestantské knihy na českém venkově, byl také P. Antonín Koniáš. Tento, jak podrobným bádáním bylo zjištěno, nikdy dobrých knih neničil, ale svědomitě jich šetřil. Knihy polepšitelné, t. j. takové, které bylo možno opravit, s velikou pílí a bedlivostí,

odpíraje si spánku, i v noci opravoval a lidu vracel. Ano i knih zcela špatných, pokud mohl, chránil a ukládal je k budoucímu používání do jezuitských knihoven. Tím všecy vzácnější knihy i z dob nejdávnějších, ba i z časů husitských, jež by jinak nadobro byly zašly, vlastně zachránil. Knihy ovšem pověrečné, bezcenné a naprosto kacířské páčil.

2. Po smrti Koniášově hned r. 1760 byla tiskem vydána pohřební řeč nad jeho mrtvolou. V ní praví se do slova: „Ti, kdož po více let strávili s ním ve stejném povolání, čítají přes 30 tisíc špatných knih, jež pili tohoto kněze byly shledány a od něho spáleny. Než za tyto knihy spálené vydal mnohem více spisů spasitelnějších, jež sám byl složil a velikým nákladem vytisknouti dal.“ Spálil tedy Koniáš ze všech špatných knih, tehdy v Čechách šířených, ať českých, německých, latinských a francouzských dohromady něco přes 30 000 výtisků, z čehož českých výtisků byla asi polovice, t. j. 15 000. Uvážíme-li však, že v těchto 15 000 výtiscích byly většinou protestantské pověrečné modlitbičky, různá pověrečná zařikání, jako na př. lidských neduhů, nemoci dobytka a p., a to každé v mnoha tisících exemplářů, přesvědčíme se, že opravdových knih spálil Koniáš velmi málo a cenných knih ještě méně.

3. Jinak byl Koniáš misionářem pečlivým a téměř neúnavným. Vícekráte denně kázal, celé dny zpovídal a vyučoval katechismu. Povahy byl tiché, mírné. Těla slabého a stále nemocen.

Při tom napsal více nábožensko-lidových knih a rozdával je všude, kamkoliv zavítal. Tím se stalo, že více výtisků knih rozdal nežli spálil. V řádu jezuitském nedodělal se žádných hodností. Umřel jako prostý, ctihodný a záslužný řeholník.

O misionářích P. Firmovi, P. Mateřovském a jiných.

1. Různými krajinami českými za vlády Karla VI. neustále procházeli dle přísných nařízení vídeňských misionáři z různých řádů, po nejvíce však jesuité, a hleděli zatvrzelé a nekající protestanty pohnouti k přijetí pravdy a ke vstupu do katolické církve. Kde působili sami, bývala jich práce požehnanou, klidnou a šťastnou. I v nejmenších vskách zřídili si na rychlo kapličku z latí, kdež po několik dní kázali, zpovídali a duchovní cvičení konali.

2. Zatím však světská vrchnost, obyčejně proti vůli misionářů a bez jich vědomí, s pomocí drábů vyhledávala stavení podezřelých z víry protestantů a pátrala po zapovězených knihách. Při tom, jak samozřejmě, při panské pýše tehdejší a surovosti vrchnostenských služebníků docházivalo k prudkým výstupům a i k násilnostem. Potom nalezené knihy byly misionářům k prohlédnutí odevzdány a buď spáleny, byly-li skrz na skrz víře nebezpečny, nebo poopraveny a lidu vráceny, anebo v klášteřích uloženy.

3. Foněvadž však vyhledávání protestant-

ských knih většinou dělo se v době, kdy misiónáři dleli v osadě při duchovních pracích a misiónáři knihy odebrané prohlíželi a opravovali, připisovali protestanté násilí světskou vrchností jim způsobená misiónářům, a v tom smyslu také vždy se, ač neprávem, vyjadřovali. Tím jména některých misiónářů, ač tito úplně anebo větším dílem byli bez viny, stala se postrachem celým pokolením. To platí zejména o P. Firmovi, knězi velmi ctihodném a P. Fr. Mateřovském, pocházejícím ze starého rodu Mateřovských z Mateřova a mnohých jiných. Alespoň dr. Antonín Rezek krásně a spravedlivě praví: „Co se týče ukrutností páchaných od vojáků na Opočensku, dá se sice prameny doložit, že se daly u přítomnosti P. Firma (t. j. kdy P. Firmus tam dlel), ale naprosto nelze říci (jak Bílek, Jirásek a jiní tvrdí), že se vše dělo na jeho radu. Proti tehdejší soldatesce byli i vojevůdci často bezbraní a tím spíše jediný kněz.“ A to platí o tehdejších misiónářích vůbec. Proto nepravdou a křivdou jest připisovati jim násilí, za něž nemohli.

O třetí náboženské reformační komisi.

1. Mezitím, co vláda dle císařského reskriptu z r. 1726 prováděla na různých místech politování hodné, o své újmě a proti vůli církve násilnosti na českých nekatolicích, neustávalo duchovenstvo upozorňovati, že takovýmto způsobem nelze dále pokračovati a že nutno jest pomýšleti na zřízení nových náboženských komisí, které by

uvažovaly o prostředcích ke konečnému a upřímnému provedení katolické reformace. Byly tedy tyto komise zřízeny v průběhu r. 1733

2. Podnět k náboženským reformačním komisím vyšel z usnesení českého sněmu dne 13. února r. 1733, jenž zřídil 10člennou komisi k úpravě náboženských poměrů. Za základ této komisi měl sloužiti návrh, který učinilo duchovenstvo k vykořenění kacířství, a jenž týkal se hlavně zřizování far, dosazování učitelů bez schválení duchovenstva, mírnější praxe reformační, rozmnožení misionářů z dosavadního počtu 12 na 22 a odměn pro ty, kdož oznámí kacíře.

3 Dne 11. března r. 1733 zřídil však císař sám bez ohledu na usnesení českého sněmu státní reformační komisi k dokončení katolické reformace, sestávající z předsedy a 7 členů, z nichž toliko 3 byli vzati z řad duchovenských. V reskriptu o této komisi vydaném bylo žádáno všeobecně, aby se moc světská a duchovní ve snaze po vymýtní kacířstva podporovaly a překážky, které vzájemné podpoře neslouží, odstranily. A za hlavní požadavek vyhlásil císař příkladný život katolického duchovenstva. Proto nařizoval časté visitace a přísné a rozhodné trestání kněží nehodných.

O návodu, daném třetí reformační komisí.

1. Současně s císařským reskriptem o zřízení reformační komise byl také vydán návod pro její působení. V něm ukládalo se jí, aby vydatnými prostředky horlivě pečovala o vyhlazení

kacířstva, ale trestání osob z kacířství udaných aby zůstavila apelačnímu soudu. Proto měli komisaři jenom odpomáhati stížnostem duchovenstva proti světským vrchnostem ve věcech náboženských a stanoviti štolární řád zavedením tax. Počet misionářů měl býti rozmnožen, a kde toho bude třeba, měly se zřizovati nové fary. U vrchnosti mělo se k tomu působiti, aby v každé vesnici, neb alespoň ve dvou nebo třech bližších vesnicích, byl ustanoven způsobilý učitel, jenž by také dítky v náboženství vyučoval. Farář nebo misionář měl každého měsíce dítky z náboženství vyzkoušeti. Učitelům měla vrchnost opatřiti byt a postoupiti asi dva korce pole, jež jim měla vzdělávati obec.

2. Mimo to měla reformační komise k tomu přihlížeti, aby bohoslovecké studium při univerzitě pražské bylo zřízeno, aby kostelní literácký zpěv byl zvelebován a též, aby hospody a krčmy v čas služeb Božích a náboženských cvičení pod přísným trestem byly zavřeny.

3 Posléze vyzval císař komisi, aby uvažovala, neměli-li by vinaři v okolí pražském býti přeloženi do okolních vesnic, protože osamělé jich domky byly vhodným úkrytem pro predikanty a nekatolické knihy, tak že mezi vinaři bylo nejvíce zatvrzelých nekatolíků.

O zániku třetí reformační komise.

1. Dle návodu, daného reformační komisi, stavěla se moc státní nad moc církevní. Tím ne-

docílilo se svorného spolupůsobení. Proto stavovská komise vlastně ani práce své nezačala a zmizela beze stopy. V komisi státní vadilo horlivější její činnosti zase to, že členové stavu duchovního byli v menšině a tím i ve věcech ryze církevních byli přehlasováni. Proto ochabovali ve své působnosti.

2. Arcibiskup hrabě Manderscheid v první době sice horlivě vyhovoval úloze jemu určené, aby vyhledával vhodné misionáře z řádového i světského duchovenstva a každému z nich vykázal okres jeho působnosti, z čehož vznikli krajští misionáři, dal bedlivě dohlížeti na činnost misionářů a nařídil jim, aby každého měsíce zasílali zprávy o své působnosti konsistoři, působil snaživě k odstraňování pověr mezi lidem, zakazoval pověrečné modlitbičky, nevhodné modlitební knihy a různé zvyky i podezřelý obchod poutníků a poustevníků se svěcenými věcmi a pod., ale protože státní moc pobádáním světské většiny se vždy více vkládala do záležitostí církevních a mimo jiné v říjnu r. 1734 nařídila konsistořím, aby znovu vyhlásily císařský reskript z r. 1726, nemohl nadále na svém místě ve státní reformační komisi setrvati, byl nucen proti všemu tomuto protestovati a činnosti v reformační komisi se vzdalovati.

3. Když pak i někteří členové reformační komise zemřeli a na jich místo noví dosazení nebyli, rozpadla se sama sebou. Zanikla jednak nesvorností a jednak přílišným utiskováním církve státní mocí.

O rozvoji Tovaryšstva Ježíšova.

1. V době Karla VI. Tovaryšstvo Ježíšovo, jehož členové zvláště od r. 1620 na všech stranách v zemích českých v úloze misionářů velmi požehnaně byli působili, dostoupilo vrchole tím, že zevnější rozvoj tohoto řádu byl skončen.

2. Přehled jeho sídel jest následující: Od r. 1556—1563 k provincii německé patřila kolej u sv. Klimenta v Praze, založená r. 1556. Od r. 1563—1623 k provincii rakouské patřily: kolej u sv. Klimenta, kolej v Olomouci z r. 1566, v Brně z r. 1572, Krumlově z r. 1584, Chomutově z r. 1589, Jindřichově Hradci z r. 1592, Kladsku z r. 1597, Jičíně z r. 1621, Nise z r. 1622. Od r. 1623—1755 k provincii české mimo již uvedené patřily ještě koleje a residence: v Hoře Kutné z r. 1625, Novém městě pražském z r. 1628, Znojmě z r. 1624, Jihlavě z r. 1624, Hlohově z r. 1625, dům profesní u sv. Mikuláše v Praze z r. 1625, Chebě z r. 1650, Litoměřicích z r. 1643, Žampachu z r. 1629, Opavě z r. 1643, Zahani z r. 1652, Svidnicích z r. 1652, Hradci Králové z r. 1636, Kroměříži z r. 1653, Klatovech z r. 1644, Březnici z r. 1650, Telči z r. 1653, v Praze u sv. Ignáce z r. 1628, Liběšicích z r. 1623, Tuchoměřicích z r. 1621, Opořanech z r. 1669, na Chlumku u Košumberka z r. 1678, Golčově Jeníkově z r. 1657, Staré Boleslavi z r. 1679, na Svaté Hoře u Příbrami z r. 1665, Šejnově z r. 1665, Uher-ském Hradišti z r. 1693, Tuřanech z r. 1666,

Vratislavi z r. 1638, Lehnici z r. 1649, Opolí z r. 1681, Jeměticích z r. 1642, Těšíně z r. 1671, Vartemberku z r. 1649, Břehu z r. 1681, Tarnovicích z r. 1675. Od r. 1742—1745 byly od provincie české odděleny všechny domy ve Slezsku, mimo kolej v Opavě a residence v Jeměticích a Těšíně. Mimo to zanikly residence v Žampachu a Kroměříži. Za to vznikla nová residence r. 1757 v Doupově.

3. Roku 1747 bylo v Čechách 621 jesuitů a z toho 233 v Praze. Na Moravě bylo jich 402, t. j. dohromady s Čechami 1023 jesuitů. R. 1773 náleželo k provincii české 1215 jesuitů, mezi nimiž bylo 653 kněží, 250 scholastiků, 222 koadjutorů, a to v Čechách 631, na Moravě 376 a ve Slezsku 40. Ostatní dleli na zámořských misiích, a to hlavně v Asii.

O reformační činnosti řeholního duchovenstva mimo jesuity.

1. Mimo jesuity veliké zásluhy o katolickou reformaci v zemích českých získali si řeholníci téměř všech řádů tu usazených. Zejména však byli to benediktini, kapucíni, cisterciáci, františkáni, minorité, piaristi, dominikáni, kartusiáni a premonstráti. Někteří z misionářů byli při tom od nekatolíků usmrceni, jiní ztýráni a honěni z místa na místo a zase jiní v ustavičném nebezpečí života, tak že obdivem až působily jich láska k lidu, obětavost k církvi a odevzdanost do vůle Boží.

Jisto jest, že v době katolické reformace nebylo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ani nejzapadlejšího místa, kam by náboženská horlivost nebyla doprovodila misionáře, jenž byl hotov pro pravdu cirkve obětovati vše i život, jen aby nesmrtelné duše získal království Božímu.

2. Benediktini měli kláštery na Sázavě, v Emauzích, u sv. Jana pod Skálou, Kladrubech, u sv. Mikuláše na Starém městě, v Polici. Cisterciáci v Plasích, Sedlci, Zbraslavi, Zlaté Koruně. Kartuziáni ve Valdicích u Jičína. Minorité v Jilovém, Kadani, Krumlově, Kuklenách, Litoměřicích, Mladé Boleslavi, Mostě, Pardubicích. Kapucíni v Budějovicích, Českém Brodě, Horšově Týně, Jáchymově, u sv. Josefa v Praze, Litoměřicích, Sušici, na Mělníku. Františkáni ve Slaném a Voticích mimo ty, jež již v dřívějších dobách jim a kapucínům náležely. Dominikáni byli v Budějovicích, Chebu, Chomutově, Klatovech, Praze, Nových Dvorech, Nymburce, Písku, Ústí n. L. Premonstráti se usadili v Želivě, na Milevsku. Piaristi měli koleje v Benešově, Kosmonosích, Mladé Boleslavi, Litomyšli, Ostrově, Rychnově, Slaném a j.

3. Všecky tyto kláštery a mnohé jiné, jež patřily johanitům, strážcům Božího hrobu, mnichům hyberským, servitům, augustiniánům poustevníkům nebo kanovníkům a augustiniánům bosým, karmelitům bosým i obutým, milosrdným bratřím, trinitářům, theatinům či kajetánům, barna-

bitům, pavlánům, cyriakům, alžbětinkám, magdalenkám, voršilkám, coelestinkám, karmelitkám, premonstrátkám, benediktinkám, cisterciátkám, dominikánkám a kláriskám byly ohnisky katolického života a opravdové katolické reformace.

O reformační činnosti protestantských emisarů Jana Liberdy a bratři Litochlebů.

1. Jan Liberda byl rodákem těšínským. Učiteloval ve svém rodišti a r. 1726 stal se kazatelem ve Velkém Hennersdorfu v Pruském Slezsku. Jméno jeho vyniklo hlavně spisem „Alfa a Omega. Klíč Davidův k otevření pokladů království Božího, v tajemství skrytých.“ Na jeho kázání docházeli lidé z daleka, ježto hověl zvláštnímu náboženskému směru, nazvanému pietismem, jenž povzbuzoval sice věřící až k přemrštěné zbožnosti, ale jinak v ohledu mravním ponechával je úplně samy sobě, tak že mravnost pietistů se chváliti nemohla. A to se právě protestantskému lidu líbilo. Mimo to v pietismu bylo též mnoho prvků náboženského blouznění. Liberda účastnil se také vyvedení českých nekatolíků do Slezska, mezi nimiž před tím stále rozšiřoval zapovězené knihy. Zemřel r. 1742. Činností svou velice prospěl pruskému králi a jeho protičeským snahám.

2. Po smrti Liberdově z emigrantů, kteří pracovali pro pruského krále, nejvíce vynikli Jan Kristian a Václav Litochlebové, kteří též Sommer-

brodové sluli, a pocházeli z Morašic u Litomyše Tito zanášeli zapovězené knihy do Čech a svou výmluvností dovedli tolik nadchnouti tajné české nekatolíky pro Prusko, že pruský král ani v řadách nejuživějších Němců neměl oddanějších stoupenců. Alespoň nekatoličtí sedláci jimi rozniceni toužebně pohlíželi do Slezska, kde stál s vojskem Bedřich II., aby si podmanil země české, a při dělání panských dřev zpívali: „Brandeburku, podej ruku, a my tobě více, játra, srdce, plíce, Brandeburku, podej ruku,“ atd, čímž nejlépe naznačovali, že jsou ochotni každé chvíle zraditi svou vlast pruskému vladaři. V bratřích Litochlebech oživily vlastizrádné skutky českých exulantů z dob vpádů švédských do Čech, Moravy i Slezska.

3. Z knih, jež Liberda, Litochlebové a jim podobní emisaři na tisíce v zemích českých rozšířili, český lid vlastně neměl žádného užitku, neboť v ohledu náboženském sváděly ho na scestí kacířství a v ohledu národnostním pracovaly přímo proti němu a jeho osvědčené lásce k rodné zemi.

O protestantském nakladatelství Kleychově a Horákově.

1. Střediskem, z něhož protestanské knihy byly dopravovány do Čech, byla hlavně Žitava, když zřídil si tam nakladatelství Václav Kleych za pomoci Kristiána Peška. Kleych byl původem sedlák z Lažan u Litomyše, ale více

nežli poli obíral se náboženstvím a šířil potajmu protestantství. Byv vyzrazen, odešel r. 1705 do Žitavy, odkudž rok co rok přinášel tajně do Čech a Uher zapovězené knihy v takovém množství, že r. 1708 zřídil si pro ně vlastní nakladatelství.

2. Od r. 1708 až do své smrti r. 1737 vydal Kleych veliký počet knih, jako slabikářů, modliteb, katechismů, kancionálů, konfessí, agend a p. Z větších děl zvláště se připomínají: „Evangelický kancionál“ častěji vydaný a „Cithara sanctorum“ t. j. „Zpěvník posvátných písní“, sepsaný Jiřím Třanovským, a j. Po r. 1767 nakladatelství Kleychovo obnovil jeho zeť Martin Horák z Chleb na Čáslavsku, jenž ve velikém nákladu vydal a do zemí českých podloudně vyprodal celou záplavu protestantských knih. Měl více pomocníků. Forma spisů, vydaných Kleychem a Horákem, má podobu špalíčkovou, velmi praktickou pro tajné přenášení a pro ukrytí na místech nenápadných. Proto říkalo se jim všeobecně špalíčky.

3. Činnost nakladatelství Kleychova a Horáková vynášela oběma značné zisky. Jest alespoň více dokladů, že nejen sami z rozšiřování protestantství žili v blahobytu, ale že i roznášení zapovězených knih, jimi vydaných, živilo poměrně velmi dobře celý zástup jich pomocníků a náhončích. Tak Jan Poláček, měšťan z Malešova u Kutné Hory, tvrdil o dvou z nich doslova: „Od toho ale oba zbohatli. Rozličně se zdržovali

okolo Kolína, Nových Dvorů a Zásbuk mezi bohatými sedláky a ovčáky.“ Proto, vynášeli se Kleych a Horák a jich pomocníci jako lidé obětaví a nezištní, ba jako nedostižitelní vzorové náboženské obětavosti protestantské, není to prostě pravdou.

O katolické reformaci v markrabství moravském za Josefa I. a Karla VI.

1. Jako v letech předešlých, tak také v roce 1701 a následujících, vždy první proposice, moravskému zemskému sněmu předložená, týkala se rozšiřování katolické víry, a stavové bývali důtklivě vyzýváni k hubení kacířských bludů. Zvláště však od r. 1701 mělo býti přísně zakročováno proti všem tajným schůzkám poddaných, v nichž se knihy nekatolické četly a protestantští predikanti kázali. Knihy měly se poddaným vzíti a úřadům duchovním odevzdati, aby byly prohlédnuty a pak buď poopraveny majitelům navraceny anebo zničeny. Mimo to zvláštní pozornost měla se věnovati krajům valašským, do kterých ze sousedních Uher učení kacířské nejvíce pronikalo. Každý případ měl býti oznamován zemskému hejtmanovi a konsistoři.

2. R. 1703 bylo moravským stavům uloženo, aby dosud všecky neobsazené fary byly alespoň opatřeny kaplany, kteří by mládež katechismu vyučovali, kdežto v ostatním lidu měli působiti misionáři z Tovaryšstva Ježíšova. R. 1709 zase,

odporučovalo se, aby také důchody jich byly, poněvadž již skoro všechny fary byly obsazeny, stejnoměrně a dostatečně upraveny. R. 1716 bylo naléháno na to, aby rozsáhlé farnosti v horských krajinách byly rozdělovány a o rok později byly vrchnosti při uherských hranicích přísně napomenuty, aby poddaným svým všelike obcování s uherskými kacíři zamezily.

3. Biskup olomoucký Karel III., vévoda lotrinský, zakázal po sv. přijímání podávati lidu kalich s vínem, aby tento se nedomníval, že přijímá podobojí. Jeho nástupce hrabě Volfang Šratenbach, jenž stal se r. 1712 kardinálem, usiloval o to, aby Jan Sarkandr byl prohlášen za blahoslaveného, dal stavěti více farních kostelů a zakládal kláštery. Tím zbytky nekatolíků vstupovaly do církve a zdálo se, že záhy i na Moravě podobně jako v Čechách, zavládne jeden ovčinec a jeden pastýř.

O mírnější katolické reformaci za Karla VI.

1. Po rozpadnutí se reformační komise byla dne 16. srpna r. 1734 ostrá císařská nařízení z r. 1726 obnovena a nařízení proti přechováváním emisarů a emigrantů zůstřena zvláštním policejním nařízením, jak jest chovati se v hospodách k podezřelým cizincům a cestujícím, jak kontrolovati, kdo jaké knihy kupuje a kdo do Žitavy cestuje. Nikdo neměl býti rychtářem,

kdo měl v Sasku, nebo ve Slezsku příbuzné a známé. Proti predikantům, kteří po zemi se ukrývali, vydávány zatýkací listy s podrobnými popisy osob. Konečně byli ustanoveni i zvláštní stíhači emisarů a svůdců, kteří obdrželi listy ke všem vrchnostem, aby byli jimi náležitě při svých výkonech podporováni.

2. Tím vším byly kruhy katolické velice pobouřeny. Hodnostáři církevní se proti podobnému jednání vyslovovali. Emigranti sami podali si zatím žádost k evangelickým knížatům německým v Řezně, kde stěžovali si do tohoto jednání císařské vlády. To obojí účinkovalo na císaře tak že dokonce počal kloniti se ve věku pokročilejším k snášelivosti. I bylo tedy nařízeno, aby v reformaci se pokračovalo způsobem mírnějším. Vedle jesuitů bylo k úřadu misionářskému zřízeno ještě 14 misionářů z duchovenstva světského.

3. Tito misionáři obdrželi pak od arcibiskupa instrukci, aby hleděli získati nekatolíky především vzorným životem, důstojným a láskyplným chováním, jakož i důkladným vyučováním. Osoby podezřelé z kacířství měli jen s pomocí vrchností do vazby dávat. Při vyšetřování nekatolíků měl vždy býti přítomen farář té osady, z níž protestant pocházel, a podati o něm prostřednictvím vikáře zprávu konsistoři. Kacířských knih měli se misionáři domáhati po dobrém. S asistencí úřadů světských jen tehdy, když toho bylo nezbytně třeba. Knihy odebrané bylo nutno zasílati

konsistoři. Misionáři měli v nich bedlivě čítati z důvodu, aby bludy nekatolíků dovedli hbitě a rázně vyvraceti.

O uvedení svobodných zednářů do Čech.

1. Z Francie a Nizozemska pronikaly nevěra a zednářství stále více a dále do všech evropských zemí. V Čechách nejpřednějším zástupcem a vlastně původcem tohoto směru byl František Antonín hrabě Špork, narozený r. 1662 v Heřmanově Městci, muž velice bohatý a v západních zemích evropských známý. Ten na cestách v Nizozemsku seznámil se se společností „Přátel kříže“, jež zakládala se sice na humanitních a osvětových zásadách Jana Amose Komenského, tedy především na lásce bratrské, na podporování chudých a sirotků, což vše mělo býti provázeno šířením vědomostí v lidu, ale v ohledu náboženském řídila se úplnou nevěrou, nepřátelsky napadala katolickou církev a všecky její obránce, zvláště jesuity. Mimo to na cestách po Anglii seznámil se také Špork s organizací svobodných zednářů, kteří v boji proticírkevním zašli ještě dále nežli „Přátelé kříže“. Ti prostě učinili si cílem katolictví nadobro vyhubiti.

2. Po návratu svém do Čech získal Špork v Praze několik mužů stejně s ním smýšlejících a založil tak tajnou společnost zednářskou, která dne 24. června r. 1726 otevřela v paláci Šporkově první zednářskou loži, nazvanou „U tří hvězd.“

Velmistrem jejím stal se Špork a po něm r. 1735 hrabě Ferdinand Paradis.

3. První svobodní zednáři v Čechách byli rodilými Němci a neznali ani českého slova. Podporovali vše, co směřovalo proti katolické církvi. Udržovali styky se židy, s nepřátely národa českého, s protestanty, s Pruskem, s některými nekatolickými predikanty a hleděli seslabiti vliv církve a zvláště jesuitů při misiích, u vídeňského dvora, u šlechty a kdekoliv jen bylo možno. Tím stali se velmi mocnou a nebezpečnou překážkou katolické reformace, zvláště když později císař Josef II. se svými zásadami zřejmě k nim směřoval. Národa českého zednáři nikdy nemilovali.

O katolické reformaci za posledních let Karla VI.

1. Mírnější způsob katolické reformace, zavedený zřízením 14 misionářů z řad světského duchovenstva, udržel se až do smrti císaře Karla VI., t. j. do r. 1740. Faráři a misionáři podávali zprávy o náboženském stavu svých osad a na nekatolíky bylo působeno hlavně kázáním a prostředky mírnými. Patent z r. 1721 o rozšiřování nekatolických knih býval sice rok co rok pilně prohlašován, ale celkem bez účinku. Kacířské knihy zaplavovaly všecky kraje.

2. V této době také katolické vědomí již tolik se rozmohlo v řadách venkovského a městského lidu, že přemnozí, aby dali před veřejností výraz

svému náboženskému přesvědčení a vyznali Pána Ježíše před lidmi, počali sami vespolek se pozdravovati křesťanskými slovy: „Pochválen buď Ježíš Kristus.“ Nebyl ovšem tento pozdrav ničím novým, protože již od dob poapoštolských užívalo se ho při mši sv. v kostelích, kde po přečtení sv. evangelia lid prozpěval: „Pochválen buď Kristus!“ a latinská odpověď po sv. evangeliu: „Laus tibi, Christe“*) a latinský pozdrav: (Laudetur Jesus Christus**) jsou si tak podobny, že nemožno o původu jeho ze mše sv. ani pochybovati. Není tedy pravdou, že zavedli křesťanský tento pozdrav jesuité, a tím méně je pravdou, že zavedli jej proto, aby poznali, kdo je tajným nekatolíkem, protože nekatolíci dovedli vždy neobyčejně dovedně své smýšlení ukrýti a neštíteli se při tom ani podskoků a přetvářek. Ostatně je známo, že pozdrav: „Pochválen buď Ježíš Kristus“ byl pro celou církev zaveden roku 1728 od papeže Benedikta XIII.

3. Jesuité v zemích českých byli vždy, ale zvláště v XVIII. století, stoupenci upřímné lásky k vlasti. Proto šířili úctu sv. českých patronů, jak tato od dob nepamětných zde vzrostla. I přičinili se nemálo, že r. 1721 byl Jan Nepomucký prohlášen za blahoslaveného a r. 1729 za svatého. Nepravdou však jest, že sami si světce toho vymyslili, aby tak zahladili památku na Jana Husa,

*) T. j. česky: „Chvála tobě, Kriste!“

**) T. j. česky: „Pochválen buď Ježíš Kristus.“

poněvadž úcta sv. Jana Nep. v Čechách kvetla v době, kdy vůbec ještě ani řád jezuitů založen nebyl.

O kanonisaci sv. Jana Nepomuckého.

1. Dne 18. ledna r. 1729 uznal papež Benedikt XIII. čtyři zázraky, uskutečněné na přimluvu blahoslaveného Jana Nepomuckého, jenž býval generálním vikářem pražským a zpovědníkem královny Žofie, ale r. 1393 od Václava IV. byl po delším krutém mučení pro zachování zpovědního tajemství ve Vltavě utopen. Zázraky tyto byly: neporušenost jazyka světcova, přes tři sta let v zemi ležícího, nabíhání téhož jazyka a proměna jeho barvy r. 1725, okamžité uzdravení uschlé ruky Terezie Krebsové r. 1701 a vysvobození Rosalie Hodánkové od smrti utonutím r. 1718. Potom dne 19. března r. 1729 prohlásil týž papež v kostele sv. Jana v Lateráně za velikolepých obřadů církevních blahoslaveného Jana Nep. světcem.

2. Tím vyhověno bylo dávnému a toužebnému přání českého lidu, který vždy sv. Jana Nepomuckého již od dob jeho mučednictví velice ctil a mezi sv. národní své patrony čítal. Jednalo se tedy ještě jen o to, aby toto svatořečení bylo také přiměřeně oslaveno v Praze a po celé zemi. Stalo se tak ve dnech od 9. do 16. října r. 1729. Z veškeré země české, z Moravy, Slezska a i z jiných zemí vydalo se do Prahy

nesčetné množství šlechty, hodnostářů světských i církevních a na sta procesí směřovalo se všech stran do hlavního českého města. Praha tehdy prožila dny slávy, jako nikdy před tím a nikdy ještě potom. U hrobu sv. Jana přistoupilo 208 tisíc věřících k sv. přijímání a bylo odslouženo 3280 mší sv.

3 Roku 1771 rozkázala Marie Terezie, aby den 16. května byl v Čechách zasvěceným svátkem. Proto od r. 1772 byla úcta svatojanská, a je stále, požadavkem národní hrdosti každého uvědomělého Čecha. V den svatojanský tisícové přicházeli ze všech končin zemí českých do Prahy a odtud odnášeli si domů národní uvědomění a posilu v bojích národnostních. Úctou svatojanskou šířila se láska k vlasti. Jesuité stali se horlители úcty sv. Jana Nep. ve všech zemích tak, že tento světec jest jediným Čechem, o němž ví celý svět.

O katolické reformaci na počátku vlády

císařovny Marie Terezie.

1. Císařovna Marie Terezie byla náboženství katolickému oddána s velikou vroucností a horlivostí. Ale tato okolnost, poněvadž vládkyně nebyla bohoslovecky hlouběji do ducha církevního ponořena, nikterak jí nepřekážela, že v porobení církve od moci státní podstoupila dále, nežli Karel VI. Proto hned při počátku své vlády umí-

nila si, že zbytky nekatolíků nadobro uvede do lůna katolické církve. A kde to nešlo po dobrém, sáhnuto bylo k transmigraci*) do Uher, Sedmihrad a jinam.

2. Působením emisarů a přímou výzvou pruského krále Fridricha celá řada poddaných uprchla tehdy do sousedních protestantských zemí. To mělo v zápětí, že rázně bylo vystoupeno proti emisarům a vrátivším se emigrantům a všude bylo pátráno po zapovězených knihách. Misionáři a kněží v duchovní správě měli mnoho práce s vyhledáváním tajných nekatolíků a jich poučováním, protože tito, podporováni tajnými agitacemi z ciziny a vedeni náboženskou vášnivostí, všemožně odporovali jak úřadům státním, tak církevním.

3. Čeští nekatolíci totiž, poněvadž od pradávna byli uchvacováni rozličnými kacířsko-náboženskými proudy, jako na př. luteranstvím, kalvínstvím, husitstvím, českobratrstvím a p., konečně potáceli se v neurčitých náboženských mátohách a vidinách a věřili všemu, jen když to bylo v odporu s učením katolické církve. Tak hluboko alespoň pokleslo u nich náboženské vědomí, že by snad i mohamedánství a židovství byli přijali, jen když by nemusili býti katolíky. Vždyť víra některých náboženských blouznivců v brzký příchod marokánského mesiáše, která krátce po r. 1740 skoro v celé polovině východních

*) T. j. k nucenému přestěhování.

Čech zavládla. svěřčila jasně o naprosté zvrhlosti a převrácenosti náboženské. Podobně tomu bylo také se sektou israelitů na Bydžovsku.

O zotřeni katolické reformace úřední.

1. Cisařovně Marii Terezii při katolické reformaci šlo nejen o jednotu ve víře, ale též, jak záhy duchovenstvo spozorovalo, o nadvládu státu v záležitostech náboženských nad církví. Proto pražský arcibiskup, hrabě Manderscheid, který v prvních dvou letech vlády její mnoha výnosy usiloval o zvýšení působnosti krajských misio-nářů, vykořenění kacířství a pověřčivosti v lidu, o poučování téhož kněžím v kázáních a duchoven-ských cvičeních, čímž vlastně navázal na po-slední spolupůsobnost svou při katolické refor-maci za Karla VI., ač to byl muž velice mírný, beze všeho fanatismu a který častěji kněžím do-poručoval, aby se vystříhali jakéhokoliv proti nekatolíkům násili, uznal za dobré nepodporovati více svým vlivem nezdravý tento vládní směr. Tím však úřední katolická reformace zavedena byla do mnohem přísnějších kolejí, nežli tomu bylo v době předcházející.

2. Vídeňská vláda totiž ani za Marie Terezie neustoupila od pradávne své zásady, že kacířství jakožto zločin proti státní všemohoucnosti musí býti vymýtěno a kacíři tedy, že musí tak dlouho býti stiháni, až se podrobí vůli státní. Mimo to z téže zásady státní všemohoucnosti též vláda

domnívala se, že katolické duchovenstvo musí podporovati její protikacířské snahy vždy a za všech okolností bez ohledu na učení a smýšlení církve. Proto nedbajíc na arcibiskupovy protesty prostě nařizovala, co při obrácení nekatolíků uznala jedině sama za dobré a správné. A tak vůle státní stala se bezprávím či násilnostmi jak proti církvi, tak proti nekatolíkům dle přísloví: „Nejvyšší právo, nejvyšším je bezprávím.“

3. Katolické kněžstvo smutné tyto poměry sice uznávalo a cítilo, ale pomoci si nemohlo, rovněž tak, jako Apoštolská stolice, která docela z nelibosti nad násilnostmi vlády vídeňské ve věcech náboženských po dobu více let, když rakouský vyslanec, hrabě Josef Thun, z rozkazu císařovny v listopadu r. 1744 Řím byl opustil, ani svého zástupce ve Vídni neměla.

O obnovení reformační komise z r. 1733.

1. Roku 1748 po nabytých zkušenostech a chování se českých nekatolíků ve válkách o Slezsko, po objevení se jednak marokánství ve východních Čechách a jednak židovské sekty na Bydžovsku, rozhodla se císařovna nekatolíky z Čech úplně vytlačit. Proto již 8. ledna téhož roku bylo nařízeno obnovení přísných patentů proti nekatolíkům z dob Karla VI. a 27. srpna stejného roku bylo žádáno, aby biskupové za misionáře neposílali kněží sotva vysvěcených, ale

raději duchovní starší a zkušenější. Téhož dne byla také obnovena náboženská reformační komise, založená původně r. 1733, ale záhy zaniklá.

2. Nová komise měla býti instancí ve sporrech moci světské a duchovní, co se týkalo vzájemné podpory ve stihání kacířů a soudů nad nimi. Dále měla k ní činiti se všecka zadání, týkající se zřizování nových far kdekoliv, ale zvláště na panstvích stížených svěřenským statkem. Vikáři měli jí podávati zprávy o náboženském stavu ve svých vikariátech, a to přesně a horlivě.

3. Působením této komise dne 11. září 1749 byl vyhlášen nový obširný patent, kterým nejprísnějšími tresty bylo nastupováno proti šíření nekatolických knih, proti kacířským emisarům a jich přechovávačům. Duchovním i vrchnostenským úřadům se nařizovalo, aby kacíře stihaly, poddané k víře katolické přidržovaly a vůbec o udržení jednoty víry v zemi co nejvíce se přičiňovaly. Konečně bylo vyhlášeño povzbuzení či excitatorium k patronům jednotlivých kostelů, aby zakládali hojně nových far.

0 slibech, směřujících k podpoře katolické reformace.

1. Dle patentu císaře Karla VI. z r. 1726 musily vrchnosti skládati panovníkovi „ireramentum fidelitatis“, t. j. přísahu věrnosti, při níž přísežně se zavazovaly, že poddané budou k víře

katolické přidržovati. Podobnou přísahou bývali za téhož panovníka zavazováni také měšťané.

2. Proto Marie Terezie patentem ze dne 11. září r. 1749 nařídila, aby při obnově rychtářských a konšelských úřadů v poddaných městech, městečkách a vesnicích nastupující rychtář a konšelé, mimo obyčejnou přísahu, ještě složili zvláštní slib, že budou přísně zachovávatí pravou víru, stíhatí kacíře a bdítí nad spoluobyvatelem. Podobný slib uložen byl také všem hospodářským úředníkům, jimž za zvláštní povinnost bylo ještě vytknuto, že musí každý měsíc k vrchnosti a tato zase ke guberniu podávati zprávu o náboženském stavu na panství. Sliby tyto úředně se nazývaly „clausula religionis“, t. j. náboženský slib či slib, směřující k podpoře katolického náboženství.

3. Ale ani tyto sliby mnoho neprospěly, protože ti, kdož je skládali předem věděli, že se jimi řídití nebudou a opravdu neřídili, zvláště když doba vladařství Marie Terezie byla přeplněna mnohými a těžkými vojny, kdy bylo potřebí se státní strany všelike opatrnosti a mírnosti při provádění nařízených dekretů.

O katolické reformaci po sedmileté válce.

1. Roku 1756 vypukla třetí slezská čili tak zvaná sedmiletá válka. Ji katolická reformace byla téměř nadobro udušena. Byl sice i v této době reformační patent z r. 1749 dle možnosti vyhla-

šován a zostřován a rovněž bylo obnovováno excitatorium k zakládání far, jež na některých místech více duší do lůna církve přivedly, ale celkem nekatolikům se nesmírně ulevilo, takže opět veřejně a směleji, než za doby míru, k svému bludu se hlásili. Nekatolické knihy se velmi šířily.

2. Proto, sotva válka pominula, bylo první starostí vlády, aby napravila, co v náboženském směru bylo pokaženo. Dne 15. června r. 1764 bylo vydáno nařízení, aby se obnovil reformační patent z r. 1749, při čemž rozkázáno, aby se zostřil dozor vrchností a magistrátů na osoby, kteréž od katolického náboženství odpadly a přihlíželo se pod přísnými tresty k tajným nočním schůzkám nekatolíků. Dne 15. prosince téhož roku vydáno bylo nařízení pro faráře a misionáře v krajinách pohraničných, aby nejenom horlivě bojovali proti vlašnosti ve víře, ale také proti všemu kacířství, sektářství a bludařství, čímž rozumělo se nekatolictví vůbec a zvláště náboženské blouznilství a svůdné svobodomyslnictví, t. j. nevěra.

3. Než všecka tato nařízení neměla výsledku, protože kruhy vládní byly oddány již většinou svůdnému svobodomyslnictví či, jak dí sám patent z 15. prosince r. 1764, „Freygeisterey“ a vlašnosti ve víře, t. j. „Lauigkeit in dem Christenthume“, jež tehdy počínaly „nesmírně vzrůstati“. Slovem státní a vrchnostenské úřednictvo přijímalo sice vládní nařízení, ale neprovádělo jich,

poněvadž přestávalo věřiti a pohlíželo na pronásledování nekatolíků jakožto na věc, odporující „moderní“ svobodomyslnosti.

O vysílení katolické reformace úřední.

1. V posledních deseti letech vlády císařovny Marie Terezie působením nových, časových, svobodomyslných a nevěreckých proudů, jež ovládly téměř všecko úřednictvo, nebylo nikoho, kdož by opravdově byl nekatolíkům se stavěl na odpor. Tito nekonali schůzí svých již tajně, ale veřejně. Tisíce nekatolických knih dováželo se do Čech a všecko jich vyhledávání bývalo zmařeno samými státními úředníky. Pastoři bývali zahrnováni vládní přízní a upřímní katoličtí kněží odstrkováni. Tím úřední pronásledování nekatolíků ustalo.

2. Byl sice vydán dne 15. července r. 1769 dekret o těch, kdož jsou podezřelí ve víře, ježto nevedou přiměřeně mravného života, aby tajně byli udáváni u příslušných biskupských konsistoří, a aby bylo působeno o zlepšení jich mravnosti a pravověrnosti, ale dekret sám nese známky úplného vysílení se úřední katolické reformace. Zní doslova: „Ti, kdož svým špatným životem a nepočetnými mravy jsou podezřelí ve víře, mají tajně se oznamovati biskupům, jimž při úkolech, pokud tyto dotýkají se právě katolické víry a polepšení mravů, má se přislíbiti všechna oprávněná pomoc“.

3. Byl sice také stále ještě rok co rok od 15 června 1764 až do 15. září r. 1780 obnovován reformační patent z roku 1749, a to v nezměněné formě, ba neustalo se až do 15. září r. 1780 ani v uveřejňování excitatoria ke zřizování nových katolických far, ale vše to byly poslední záchvěvy již již přežilé, vysílené a dokonávající úřední reformace. Nebylo pomoci. Stát nespravedlivě zasahoval do práv církevních, zneužíval své hmotné .moci a převahy ve věcech duchovních a proto výsledky jeho „náboženské“ působnosti konečně se ukázaly v pravém světle.

O známkách blížícího se konce úřední katolické reformace.

1. Dne 11. února r. 1775 vydáno bylo císařské nařízení, značící již naprostý obrat ve věcech náboženských. Dle něho neměl nikdo více pro pouhé bludařství ve víře býti trestán, leda že by se byl při tom dopustil nějakého protizákonného činu. Nekatolíci a sektáři, kteří se ničím neprovinili, měli býti přikázáni kněžím a misionářům, aby tito je poučením k víře katolické obrátiti hleděli. Dále bylo zakázáno kněžím a misionářům bráti lidem bludařské knihy. Měli pouze udati, kdo je u sebe chová, načež státní úřad zabavil knihy sám.

2. Tehdy také po potlačení selského povstání byla zřízena smíšená komise z kněží a úředníků, která měla navrhnouti způsob a prostředky, jak

by se proti nekatolíkům a sektářům mělo postupovati. Návrhy této komise byly dne 30. května r. 1775 předloženy císařovně, která je po delší úvaze schválila, ač komise stála již téměř úplně na stanovisku josefinském. Tyto návrhy byly pak dne 12. srpna r. 1775 vydány jako rozsáhlý vládní patent.

3. Odvolávajíc se na zkušenost, že násilím, žalářováním a pronásledováním ještě nikdo trvale k víře katolické obrácen nebyl, ale že se takovýmto způsobem jenom odpor proti víře katolické a jejím kněžím šíří, navrhovala komise, aby tajní nekatolíci byli mírným způsobem bez užití jakéhokoliv násilí od duchovních správců o svých bludech poučováni a když by to k cíli nevedlo, aby to bylo krajskému úřadu oznámeno, který pak další zprávu do Prahy by podal. Teprv gubernium mělo uznati, má-li se tvrdošijný bludař do erárních dolů v Uhrách a v Sedmihradsku z trestu dopravit, při čemž útraty převezení měly se hraditi ze jmění transmigrantova.

0 posledních paprscích úřední katolické reformace.

1 Dne 4. listopadu r. 1775 vydán byl vládou obšírný návod duchovenstvu, jak bludařské knihy po domích by mělo vyhledávati a ke guberniu do Prahy zasílati, dále, jak kněží mají lid v kostele poučovati, a to ve všech osadách farnosti, jak mládež školní má nejméně dvakrátě týdně

býti v náboženství vyučována a zejména, jak mají cvičení misionářská se zaváděti a veškerí osadníci k nim přivolávati. Kdo se ku cvičením těmto ned stavoval a ve víře podezřele se choval, měl býti oznámen krajskému úřadu, aby se s ním dle platných zákonů naložilo. Stihání cizích emisarů, kteří kacířské knihy potajmu do země přinášeli a nekatolíky k vytrvalosti ve víře nabádali, bylo zůstaveno pouze úřadům světským. Ty však počínaly si stále liknavěji.

2. Roku 1775 povolila Marie Terezie zříditi v Aši lutherskou konsistoř, protože obyvatelstvo tamnější vesměs k luterství se hlásil. Tím prolomena byla zásada od r. 1623 v Čechách panující že v celé zemi výhradně jen katolická víra smí se vyznávati. Jakmile se to rozhlásilo, konali nekatolíci všude po českých zemích tajné schůze a po novém r. 1776 mnozí z nich počali se stěhovati do Kladska a Pruska. Byly tedy obnoveny dřívější patenty proti emigraci a zjevní kacíři byli vyvázeni zase do Uher a Sedmihrad.

3. Ale tím protikatolického náboženského hnutí, působením tajných emisarů a proticírkevních společností stále živeného, neubývalo, neboť mezi zednáři a bratřími „Růžového kříže“ nalézalo se již mnoho vyšších státních úředníků, důstojníků, ano i kněží, kteří jako stoupenci všeobecné náboženské svobody, ničeho proti němu nepodnikali. Proto katolická reformace úřední se prováděla stále slaběji a slaběji, až pak na konci vlády Marie Terezie úplně vzala za své.

O transmigraci.

1. Transmigrací, t. j. přesídlením rozumí se trest, jímž tvrdošijní nekatolíci vládou byli pokutováni, že po několikerém napomenutí nechtěli podrobiti se vůli císařské a nemínili státi se za žádných podmínek katolíky. První stopy tohoto trestu nalézáme v reskriptu Karla VI. ze dne 28. prosince r. 1725, dle něhož každý, kdož po přihlášení se ke katolické církvi znova upadl do kacířství, měl býti odsouzen na galeje bez vyměření času. Nejvíce však bylo ho užíváno teprve za Marie Terezie.

2. Dvorní dekret alespoň ze dne 12. srpna r. 1775 podával návod, kterých opatření zachovávatí sluší, když jde o zjevného kacíře. Takový měl býti světským úředním nálezem odsouzen, ze staiku svého vypuzen a do erárních dolů v Uhrách nebo Sedmihradsku poslán. Při tom zbloudilí, kdož měli se pro svou tvrdošijnost přestěhovati, musili krajským úřadem pod bezpečnou stráží býti vypraveni na první stanici uherskou do Bratislavě nebo do Trenčína. Odtud „transmigranti“ měli býti od uherských úřadů s „vázanou maršrutou“, jak se dělo při obyčejném postrku, na místo svého určení dopraveni. Útraty za denní stravu a v případě choroby za povoz bylo hraditi z vlastního jmění transmigrantova a kde by ho nebylo, z nákladů státních. Dne 7. dubna r. 1780 však byl vydán dvorní dekret, aby odsouzení bludaři nebyli více posíláni do Sedmihradska, ale na vzdálená

uherská komorní panství. Mnohdy bývali transmigranti posíláni také do Haliče, nebo do Bukoviny.

3. Trest tento byl zrušen dne 31. března 1781 výnosem: „Budoucně nemá nižádný poddaný toliko pro blud býti přestěhován do Uher, anebo do velkovévodství sedmihradského“, ale přes to přece ještě za Josefa II. na počátku r. 1783, a to naposled, bylo 120 deistův a jistý počet ze sekty israelitů do Sedmihradska přestěhováno.

O náboženských blouznivcích.

1. Již od počátku úřední katolické reformace objevovali se tu a tam po zemích českých lidé, oddaní zvláštním náboženským názorům, jež nedaly se vtě-nati v obor ani katolické, ani protestantské věrouky a mravovědy. Ukrývali se většinou ve straně protestantské a v jejím odnoží, jež nazývalo se všeobecně „tajní nekatolíci“. Tajných těchto nekatolíků stále přibývalo, až v době Marie Terezie obdrželi nové pojmenování náboženských blouznivců. Alespoň výraz tento poprvé nalézá se v úředních listinách až r. 1775 při selském povstání, ač již před tím neúředně o nich častěji děje se zmínka.

2. O příčině vzniku náboženských blouznivců mínění se liší. Že by jí bylo pouze náboženské pronásledování, zvláště za Karla VI. a jeho nástupkyně Marie Terezie či, že vlastní zřídlo náboženského blouznilství má se hledati v násil-

ném provádění katolické reformace, není pravdou, byť toto pronásledování vskutku bylo jednou složkou, vytvořující duchovní odklon, zvaný náboženským blouznilstvím. Také není pravdou, že náboženské blouznilství je výronem hloubavé české duše, nábožensky založené, anebo vrozeného Čechům protikatolického vzdoru, ale spíše je důsledkem a kletbou protestantského kacířství. Ale spon každé kacířství, poněvadž povrhlo církví či náboženskou auktoritou, vždy se drobí stále v nové a v nové náboženské útvary. Tu vlastně každý vytváří si věrouku svou, a tím již v zásadě vzniká náboženské blouznilství.

3. Vývoj náboženských blouznivců vytvořil se v době tolerance, t. j. po prohlášení tolerančního patentu, ač již r. 1743 jsou jasné jeho stopy na Bydžovsku v sektě „Israelitů“ či „Abrahamitů“, r. 1736 na Valašsku v „sektě židovské“, r. 1765 v sektě „Dejistů“, „Marokánů“ a „Adamitů“ ve východních Čechách vůbec, a na Pardubsku, Vysokomýtsku, Litomyšlsku zvláště. Taktéž již při letech 1758 a 1759 připomínají se jednotliví náboženští blouznivci, vystupující bez otychu ve veřejném životě, jako na př. byl Jan Šlerka a j.

O tereziánské katolické reformaci na Moravě.

1. Zcela podobné náboženské poměry jako v Čechách, panovaly již od dávných dob též na Moravě, kde zejména v pohraničních horských krajinách na východě, severu a částečně i na

západě mnoho obyvatelstva hlásilo se k protestantům. Tím dobrá polovice Moravy byla pro katolickou církev ztracena. Bylo sice zřízeno r. 1777 nové biskupství v Brně a olomoucký biskup povýšen na arcibiskupa, ale zřízení toto bylo provedeno již v době, kdy nedalo se mnoho ve prospěch katolicismu za rozháraných poměrů světových, státních a náboženských činiti.

2. Valašsko bylo stálým zřídlem náboženských výstředností. Příčin toho bylo velmi mnoho, ale hlavní ta okolnost, že valašský lid navštěvoval protestantské bohoslužby v Těšinsku a v Uhrách. Misionáři ovšem často na Valašsku působili, ale celkem bezvýsledně. Tak ještě r. 1765 oznamoval jesuita P. Jan Voves konsistoři, že jsou na Valašsku celé obce protestantské, že tam mají mnoho kacířských knih, svou modlitebnu a p. Důsledkem toho někteří tamější sousedé byli vládou vzati do vazby a odevzdáni krajskému soudu v Hradišti. Ale ani to nespomohlo. Valašsko bylo před náboženskou bouří.

3. Tato vypukla r. 1777. Její průběh pak přivodil do nazírání vládních kruhů o věcech náboženských zcela nová hlediska a uspíšil vlastně vydání tolerančního patentu z roku 1781, ač nebyl bezprostřední jeho příčinou, t. j. k vydání tolerančního patentu by bylo došlo tak jako tak i bez událostí valašských, byť snad o rok nebo dva roky později. Za to o původu a vzniku

této bouře až po dnes není zcela jasno. Tolik však dá se s určitostí tvrditi, že nebyli její příčinou misionáři, jak namnoze za to se má, ale protestantští kazatelé a pruští emisaři, kteří v této krajině chodili z místa na místo, hlásajíce svobodu víry evangelické a slibujíce lidu, přihlásí-li se k protestantům, osvobození ode všech dani, desátků a jiných dávek, dále že vláda katolíků na vždy pomine, kdežto evangelíci že se budou těšiti dnům veselým a šťastným a p.

O počátcích náboženské bouře na Valašsku.

1. Císařovna Marie Terezie dne 12. srpna r. 1775 vydala nařízení o vymýtní tajného kacířství, jež v Čechách i na Moravě ve veliké míře posud se nalézalo. V nařízení tomto v bodě pátém nakazovala: „Protože pastýř má znáti své ovečky, nechť tedy každý duchovní správce pro farní archiv sepiše zvláštní knihu nazvanou „Status animarum“ či „Soupis duší“ dle předepsaného formuláře. Do tohoto soupisu musí se dle jména zapsati všecky duše v obvodu farním s připojením stáří, dále zda ten či onen farník je dostatečně vyučen v křesťanské víře, vykonávali velkonoční sv. zpověď a sv. přijímání, navštěvuje-li pilně služby Boží, vede-li na venek křesťansko-katolický život a konečně, přijal-li svátost sv. biřmování. Nebudiž také opomenuto připojiti, když vše uvedené jest v pořádku, dá-li se předpokládati, že takový farník jest opravdu

dobrým katolíkem.“ A ve formuláři měly se zodpovídati přísně rubriky: „Stav rodiny, jméno a příjmení všech členů, věk, navštěvují li křesťanská cvičení, jsou-li dostatečně v katolické víře vyučeni, navštěvují li služby Boží, přijímají-li sv. svátosti, byli-li u sv. biřmování, jsou-li podezřelí z kacířství a proč. Jsou-li někteří jich přátelé v nekatolických zemích, vedou li si po nekatolicku a přechovávají-li emisary, byly-li u nich nalezeny nekatolické knihy?“ a p. Tyto soupisy konaly se v jednotlivých krajích roku 1776 a hlavně r. 1777.

2. Roku 1777 konali na Valašsku misie bývalí jesuité P. Petr Jiříček, P. Jan Kořistka a P. Petr Sasina. Po misiích došlo k soupisu. Lid houfně se hlásil poctivě ke katolické víře. Toho zalekli se tajní predikanti a emisari. Proto, aby lid udrželi v protestantství, počali mu namlouvati, aby si dal vyhotoviti seznamy všech nekatolíků a, bude-li těchto více, nežli katolíků, že dostane náboženskou svobodu, jako se stalo rozhodnutím císařovny r. 1773 v Aši. Lid tomu uvěřil, beze všeho rozmyslu k nekatolíkům se hlásil a seznamy protestantů z jednotlivých osad misionářům předkládal. Ale na povolení náboženské svobody marně čekal, poněvadž vláda něco podobného nemínila dopustiti. Predikanti, aby lid tedy rozjitřili a cíle svého došli, začali mu namlouvati, že všeho příčinou jsou misionáři, kteří přijali soupisy jenom proto, aby vyzvěděli,

kdo je protestantem. A to byl počátek bouře. Příčinou její proto byly jednak vládní nařízení o soupisu duší a jednak štvání predikantů a emisarů.

O průběhu a výsledku valašské náboženské bouře.

1. Tajnými predikanty a pruskými emisary poštvaný valašský lid vypovídal poslušnost nejen úřadům církevním, jež nesměly v katolických kostelích žádných bohoslužeb více konati, ale i úřadům světským a vrchnostem, neodváděl daní, nekonal robot a každým dnem výhrůžněji se choval. Ve Vídni způsobila zvěst o tom veliké zděšení tak, že císařovna nevěděla si vůbec rady. Posléze byla na Valašsko vyslána komise, aby vše vyšetřila a urovnala. Její duší byl mikulovský probošt Jan Leopold Háj.

2 Komise chodila od vesnice k vesnici. Většina obcí valašských se podrobila a lid chodil zase do kostelů. Jenom nejzatrzelejší vzdorovali. Proto vláda zakročila proti nim velice přísně. Posléze však k návrhu probošta Háje vydala císařovna 25. července r. 1778 nařízení, aby všeliké vyšetřování proti nekatolíkům valašským bylo zastaveno. To mělo za následek, že se zase tři valašské obce veřejně prohlásily za nekatolické a že mnoho lidu z Valašska docházelo na protestantské bohoslužby do Těšina, nebo do Trenčína. I vyšel tedy dne 8. března 1780 císařský patent, dle něhož nemělo se pro-

testantům valašským v jich počínání brániti, t. j. byla jim vlastně mlčky dána úplná náboženská svoboda.

3. Počátkem května r. 1780 ubíral se císař Josef II. jako spoluvladař Marie Terezie do Ruska přes Moravu. Ve Vsetíně podali mu tři sousedi jménem 35 obcí žádost, aby jim mimo ústně i písemně udělena byla náboženská svoboda. Císař jim to slíbil. Proto valašští protestanté hned po jeho odjezdu zavolali si evangelického pastora z Uher. Z toho povstala menší náboženská bouře, kterou opětně utišil probošt Háj. Týž po utišení bouře odejel do Vídně, kdež jmenován byl císařovnou dne 29. července 1780 biskupem v Hradci Králové. Valašští protestanté pak užívali nerušeně náboženské svobody až do jejího všeobecného prohlášení tolerančním patentem, vydaným dne 13. října 1781.

Za nového života . . .

1. Po zániku úřední katolické reformace, smrti císařovny Marie Terezie, zavládla v zemích českých a v bývalé říši rakouské vůbec za jejího nástupce, císaře Josefa II., úplná církevní poroba pod mocí státní. Tím každá i nejmenší jiskérka, směřující ku katolické reformaci v církevním slova smyslu, t. j. dle vůle a předpisů katolické církve, byla ihned až do r. 1855 udušena. Úřední katolická reformace pomínula a církevní katolická reformace byla státním násilím ve věcech náboženských téměř zúplna znemož-

něna. Rád jezuitský, jenž tolik k probuzení katolického vědomí od r. 1556 až do bitvy bělohorské v zemích českých byl přispěl, byl v celém oboru křesťanském roku 1773 papežem Klementem XIV. zrušen a katolické kněžstvo české bylo většinou strženo v časový proud josefinismu, jenž katolicky necítil a nesmýšlel.

2. Proto doba od r. 1780 až do r. 1855, ba snad i déle, zůstala ponejvíce v ohledu církevním chudou a prázdnu, ač lid žil z dědictví dob minulých životem nábožným a mravním. Rok 1848 však jako otřásl Evropou v oboru politickém, otřásl jí i ve směru náboženském. Přikvapila nevěra a probudila k počátkům nového života katolickou reformaci v nejušlechtlejším slova smyslu, jejímž cílem jest vnitřní posvěcení a zdokonalení duší v přísných mezích zákona křesťanské lásky a v nevýslovně blahé i blažené náboženské svobodě. Rok pak 1918, kdy dne 28. října dostalo se z úradku Božího českému národu politické samostatnosti poprvé zase ode dne 8. listopadu 1620 čili ode dne, kdy úřední katolická reformace počala žít a dýchat, dal nový, a starého pevnější, základ, na němž katolická reformace má obroditi český národ opravdově a skutečně, aby tento celý a bez výjimky dobrovolně, za plného vnitřního svého přesvědčení, stal se na vždy oddaným, věrným a upřímným synem katolické církve, za nového, duchovně uceleného a uvědomělého života . . .

Časové brožury.

OBRANA VÍRY.

- Číslo 3.—4.: Reformace ve světle pravdy. Dle různých pramenů napsal V. Oliva. Cena K 1·20
- Ročník II. Číslo 1.—2. O spalování mrtvol. Napsal Jan Křtitel Maštaliř. Cena K 1·20
- Ročník VI. Číslo 1.: Katolický spolek lidový. Píše P. Fr. Blafák, C. SS. R. Cena 64 h.
- Čís. 2.—4.: Volnomyšlenkářský názor životní. Uvažuje Dr. Fr. Klobouk. Cena 1·60 K.
- Ročník VII. Číslo 1.—2.: Křesťanství v Čechách a jeho význam. — Podporuje církev vědy? Napsal Jar. Jezeřanský. Cena K 1·20
- Číslo 3.—4.: Žena a církev. Ukázka volnomyšlenkářské proticírkevní štvance. Podává Filip Jan Konečný. — Vánoce v Praze L. P. 1619 a 1620. — Kdo jest Ježíš Kristus. Napsal Jan Fähnrich. Cena 1·60 K.
- Ročník VIII. Číslo 1.—2.: Sociální demokracie a náboženství. Ant. Ježek. Cena K 1·20
- Číslo 3.—4.: Církev na poli charity a kultury. Řeč faráře Vl. Háška. Cena K 1·20
- Ročník IX. Číslo 1.—4.: Rukověť uvědomělých lidí. Sestavil Fr. Krounský. Cena 2 K.
- Ročník X. Číslo 1.—4.: Mezinárodní Volná Myšlenka a její boj proti katolické církvi v Čechách. Napsal F. J. Konečný. Cena 2 K.
- Ročník XI. č. 1. Pryč od mezinárodní Volné Myšlenky. A. M. M. Cena 48 hal.
- Číslo 2.—4.: Vol. Myšlenka, křesťanství a r. 1915. — Význam Vol. Myšlenky a křesťanství v čes. národě. Napsal A. M. — Hanebný boj soc. dem. tisku proti církvi a kněžstvu. Píše Ant. Ježek. Cena 1·60 K.

Ročník VI. Číslo 1—2.: Sv. Jan z Pomuku a Mistr Jan Hus. Napsal Jan Bretšnajder. Cena K 1·20

Číslo 3.—4.: Co nám prospěl Jan Hus a co Jan Žižka? Díl I. Dr. K. Lev Řehák. Cena 1·60 K.

Ročník VII. Číslo 1.—2.: Co nám prospěl Jan Hus a co Žižka? Díl druhý. Dr. K. Lev Řehák. Cena K 1·20.

Číslo 3.—4.: Kanonizační bulla sv. Jana Nepomuckého Napsal Václav Oliva. Cena K 1·20.

Ročník VIII. Číslo 1.: Mistr Jan Hus. Lidová přednáška. Cena 56 h.

Číslo 2.—4.: Husitský arcibiskup. Příspěvek k dějinám náboženského rozvratu XV. století v král. Českém. Napsal V. Oliva. Cena 1·60 K.

Ročník IX. Číslo 1.—2.: Rozvoj bludařství v Čechách Příspěvek k ocenění husitismu a V. Myšlenky Napsal V. O. Hložina. Cena 1·60 K.

Číslo 3.—4.: Hus a husitství. Sepsal V. Lefler. 40 h.

Ročník X. Č. 1.—4.: Hus a jeho ochranný list. Sepsal Msgr. Dr. Frant. X. Kryštofek. — Hus vevyhnanství. Píše Václav Lefler. Cena 2 K.

Ročník XI. Č. 1.—2.: Mistr Jan Hus Vlastenec, kněz, jeho oslava. Načrtl S. Pošumavský. Cena K 1·20.

Číslo 3.—4.: Úvahy o Husovi, sv. Cyrillu a Methoději, Václavu IV. a o roku 1915. Cena K 1·20.

Číslo 2.—4.: Nářky husitské (Querelae Hussitarum) r. 1438—1443. Cena 1·60 K.

Ročník XII. Číslo 1. O „svátku“ a oslavě Mistra Jana Husa. Napsal V. O. Hložina. Cena 80 hal.

Ročník XIII. číslo 1—2.: O beatifikaci a kanonisaci vůbec. Před beatifikací sv. Jana Nepomuckého. Napsal Václav Oliva. Cena K 1·20.

Číslo 3—4. O blahořečení sv. Jana Nep. Napsal Václ. Oliva. Cena K 1·20.